O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY ... INV. №

Oʻzbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • www.uzas.uz • 2008-yil, 11-iyul • № 28 (3960)

МУСИҚА — ЭЗГУЛИК ЭЛЧИСИ

2008 — Ёшлар йили

Мусиқа — миллатнинг қалби, эзгуликлар оламига етакловчи маънавий восита ҳисобланади. — “Мусиқа деб аталмиш илоҳий бу мўъжизада шундай бир сеҳр мужассамки, уни тушуниш, таъсирини сезиш учун ҳеч қандай таржимоннинг кераги йўқ, — деб таъкидлаган эди давлатимиз раҳбари Ислом Каримов Ўзбекистон давлат консерваторияси янги биносининг очилишига бағишланган маросимда. — ... Ўзбек халқи ўзининг юксак мусиқий салоҳияти, мусиқа санъатига улкан муҳаббати билан азалдан жаҳон аҳлининг эътирофини қозонган. Юртимизда ўз мусиқачиси, ўз санъаткори бўлмаган қишлоқ ёки маҳаллани топиш қийин. Ҳар бир ўзбекнинг меҳмонхонасида дутор ёки танбур каби бирон-бир чолғунинг доимо осиғлиқ туриши ҳам халқимизнинг ана шу санъатга чексиз ҳурмати ва ихлосидан далолат беради”.

С.ЎРМОНОВ (ЎзА) олган сурат.

Шу маънода кейинги йилларда мамлакатимизда истеъдодли болаларни мусиқий таълимга фаол жалб этиш, болалар мусиқа ва санъат мактабларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларнинг фаолиятини янада яхшилаш бўйича кенг кўламли тадбирлар белгиланаётгани, чунончи 2009 — 2014 йилларга мўлжалланган Давлат дастури ишлаб чиқилгани айни муддао бўлди. Дастурдан кўзда тутилган асосий мақсад — мамлакатимизда ўсиб келаётган ёш авлоднинг маънавий олами ва маданий савиясини юксалтириш, ёшларимизнинг миллий ва жаҳон мусиқа маданиятининг юксак намуналаридан баҳраманд бўлишлари учун зарур шарт-шароитлар яратиш ва шу асосда мусиқий таълимни янада ривожлантириш, мусиқашунос кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш, соҳа педагог ва мутахассислари меҳнатини муносиб равишда рағбатлантиришдан иборат.

Мусиқа шундай воситаки, у янги авлод тарбиясида муҳим аҳамият касб этади, инсон руҳий оламига бевосита таъсир кўрсатади, тингловчи дунёқарашини шакллантиради. Айни чоғда у инсоннинг маънавий эҳтиёжларини қондиради, ҳис-туйғуларини бойитади. Ёшлигидан мусиқа санъатига қизиққан, устозлар сабоғини олган бола қалби эзгу туйғулар билан банд бўлади. Руҳшунос олимларнинг кузатишларича, қўшиқ куйлайдиган, бирон бир чолғуда куй ижро эта оладиган боланинг характерида Она-Ватанга, она-табиатга муҳаббат кучли бўлади. Бундай болалар одоб-ахлоқли, самимий ва ғамхўр дўст бўладилар.

Шундан келиб чиқиб, мазкур Дастурда болалар мусиқа ва санъат мактаблари фаолиятини тубдан яхшилаш, 2009 — 2014 йиллар давомида 136 та янги болалар мусиқа ва санъат мактабини қуриш, бунда уларнинг аҳоли яшаш жойларига имкон қадар яқин бўлишига эришиш, бугунги кунда фаолият олиб бораётган 142 та билим юртини капитал таъмирлаш, уларни тобора ўсиб бораётган замонавий талабларга мос равишда жиҳозлаш, ўқув дастурларини жиддий янгилаш ва бошқа бир қатор мақсадлар кўзда тутилган. Бу вазифанинг кўламини тасаввур қилиш учун баъзи рақамларни келтириб ўтиш жоиз. Дастлабки ҳисоб-китобларга кўра, кейинги беш йил ичида мазкур Дастурда белгиланган вазифаларни амалга ошириш учун 355 миллиард сўмдан ортиқ, жумладан, мусиқа ва санъат мактабларини қуриш ва капитал реконструкция қилиш учун 240 миллиард, уларни мусиқа асбоблари, тегишли ускуналар билан таъминлаш учун эса 115 миллиард сўм маблағ ажратиш зарур бўлади.

Ўз келажагини ёш авлод тарбиясида кўраётган, фарзандлари чиндан ҳам бахтли-саодатли бўлишини ният қилган ва бу йўлда ҳеч нимани аямаётган мамлакатдагина шундай қарор қабул қилиниши мумкин.

Дастурда мусиқа соҳаси мураббийлари маҳоратини янада ошириш, уларни қайта тайёрлашга ҳам алоҳида эътибор берилган. Бунда Ўзбекистон давлат консерваторияси ижодий жамоаси зиммасига алоҳида масъулият юкланади.

Умид билан суқилган таёқ бир кун берар меваю япроқ деганларидек, мусиқа таълимини ривожлантириш юзасидан амалга оширилаётган ишларнинг самараси бугуннинг ўзидаёқ кўзга ташланиб турибди. Деярли ҳар ҳафтада дунё мамлакатларидан ўзбекистонлик ижрочи ёшларнинг муваффақиятлари тўғрисидаги хушхабарлар келиб туриши эндиликда одатий бир ҳол бўлиб қолди. Ушбу сатрлар қоғозга тушаётганида Успенский номидаги Республика махсус мусиқа академик лицейи ўқувчиси Нодира Дадамуҳамедова Будапешт шаҳрида ўтган ёш пианиночилар халқаро танловида биринчи ўринни эгаллагани хабар қилинди. Нодира билан бирга таҳсил олаётган Зарина Агаева ва Тамара Акбарова ҳам мазкур танловда қатнашиб, ўз гуруҳларида ғолиб бўлишган. Бундай мисолларни яна кўплаб келтириш мумкин. Муҳими — ўзбекистонлик ижрочи ёшларнинг иқтидори ўсиб, дунё кенгликларида баралла янграётганида. Бу эса ҳар биримизнинг қалбимизда чексиз фахр-ифтихор туйғуларини уйғотади.

ИНСОННИ АНГЛАШ БАХТИ

ёхуд бағрикенглик муҳити

Ўзбекистон истиқлолининг дастлабки йилларида (1992) мамлакатимизда Юртбошимиз ташаббуси билан Республика байналмилал маданият маркази ташкил этилган эди. Шундан буён юртимизда миллатлараро тотувликни таъминлаш, жамиятда бағрикенглик муҳитини қарор топтириш борасида марказ томонидан кўплаб хайрли тадбирлар амалга ошириб келинмоқда.

Байналмилал маданият маркази директори Насриддин МУҲАММАДИЕВнинг мухбиримиз билан суҳбатида миллатлараро муносабатларни равнақ топтириш, юртимизда яшаётган турли миллат ва элатларнинг урф-одат ҳамда анъаналарини сақлаб қолиш, шунингдек, бу борада миллий-маданий марказларга амалий ёрдам кўрсатиш юзасидан рўёбга чиқарилаётган ишлар ҳақида сўз боради.

— Насриддин Мисриддинович! Дунёда инсоннинг бир-бирини тушуниши ва англашидан ҳам кўра улуғроқ бахт бўлмаса керак. Бу ҳақда сўз борганда, Сиз кўпинча мавлоно Румий ҳазратларининг машҳур ривоятини тилга оласиз.

— Дарҳақиқат, Жалолиддин Румий бобомиз бундан саккиз аср муқаддам инсоният учун бугун ҳам ниҳоятда муҳим бўлиб турган долзарб муаммони тилга олиб, унинг ечимини ҳам кўрсатиб берган эди. Бу турли тилларда сўзлашувчи одамларнинг бир-бирларини англаши масаласи. Яъни, бир куни йўлда тўрт киши ҳамроҳ бўлиб қолишибди. Уларнинг бири турк, иккинчиси форс, учинчиси араб, тўртинчиси юнон экан. Тўрталови ҳам ниҳоятда оч, нон олишга чўнтакларида бир чақа ҳам қолмаган. Шу пайт бир отлиқ одам ўтиб қолибди ва уларга раҳми келиб, бир танга берибди. Тўртовлон шу тангага нима олиб ейиш ҳақида баҳслаша бошлабдилар. "Бозорга бориб узум оламиз", — дебди турк. "Йўқ, бўлмайди, яхшиси "ангур" олайлик", — дермиш форс. "Эйнаб" олсак яхши бўлади", — дея суҳбатга аралашибди араб. "Энг яхши таом — "истафил", — дея эътироз билдирармиш юнон. Уларнинг тортишуви жанжалга айланибди. Бир-бири билан ёқалашаётганлар олдидан ногаҳон кўп тилларни билувчи бир доно одам ўтиб қолибди. Жанжал сабабини суриштириб уларни тинчитибди-да: "Эй, нодонлар, — дебди, — барчангиз-ку, бир нарсани, яъни узумни хуш кўраркансиз, лекин уни турли тилларда айтиб бир-бирларингни тушунмаяпсизлар. Бозорга бориб узум олинглар-да, тановул қилаверинглар".

Тўртовлон маслаҳатга амал қилиб ярашибди ва ўз йўлларига равона бўлишибди. Қиссадан ҳисса шуки, одамлар бир-бирини англамаса, тушунишга интилмаса — ўзаро низо келиб чиқади. Шундай пайт уларга тўғри йўлни кўрсатувчи доно раҳнамо керак.

Румий ҳазратлари айтган ривоятдан чиқаришимиз зарур бўлган муҳим хулоса шундаки, инсон энди бир-бирининг тилинигина эмас, дилини ҳам, орзу-интилишларини ҳам англаши керак. Чунки бугун ўзга тилларни билишнинг ўзигина камлик қилади. Инсоният азалий орзу-армонига етиши учун бир-бирини дилдан англамоғи зарур.

Байналмилал маданият марказимиз кенг қиррали фаолиятини ана шу эҳтиёж ва Юртбошимиз даъватлари моҳиятидан келиб чиққан ҳолда ташкил этаётир.

— Ҳозир мамлакатимиз шаҳар ва туманларида 140 дан ортиқ миллий-маданий марказ иш олиб бораётган экан. Улар фаолиятини мувофиқлаштириш учун марказ томонидан қандай ташкилий ва услубий ёрдамлар кўрсатилмоқда?

— Марказимиз Ўзбекистонда яшаётган турли миллат фарзандларининг учрашув жойи, ўзига хос Дўстлик уйига айланган. Бу ерда муттасил равишда халқ байрамлари, фестиваллар, учрашувлар, таниқли маданият арбобларининг чиқишлари, семинар ва анжуманлар ўтказиб турилади. Миллатлараро бағрикенглик муҳитини қарор топтириш мақсадида миллий марказларнинг жамоатчилик ташаббуслари қўллаб-қувватланади. Шуни айтиб ўтишни истардимки, бундай тузилма бизга қўни-қўшни мамлакатларнинг бирортасида йўқ.

Давоми иккинчи бетда.

УЛУҒ БАЙРАМ ТАРАДДУДИ

Энг азиз ва энг улуғ байрамимиз — Ўзбекистон истиқлолининг 17 йиллиги тантаналари тобора яқинлашмоқда. Шу муносабат билан Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва бошқа ижодий ташкилотлар, шунингдек, Фанлар академияси, Маданият ва спорт ишлари, Олий ва ўрта махсус таълим вазирликларининг ижодий гуруҳлари республикамиз вилоятларига йўл олишиб, меҳнат жамоаларида учрашув ва ижодий кечалар, истиқлол ва маънавият мавзуида турли мулоқотлар ўтказмоқда. Истиқлол байрамининг вилоятлардаги театрлашган томошасини тайёрлаш жараёнларида иштирок этиб, жойлардаги санъаткорлар, ташкилий гуруҳларга ижодий ёрдам бермоқдалар.

Китоб, Яккабоғ ва Касби тумани марказий шифохоналарининг тиббиёт ходимлари, Хожа Бухорий номидаги Китоб ўрта махсус ислом билим юрти талабалари билан бўлган учрашув ва мулоқотларда мустақиллик ва маънавий меросга муносабат, бу борада истиқлол йиллари амалга оширилган ишлар, юртимиз шаҳар ва қишлоқларининг янада обод бўлаётгани, мамлакатимизда рўёбга чиқарилаётган улкан бунёдкорлик режалари, янги темир йўл ва авто йўллар, спорт иншоотлари, таълим ва тиббиёт соҳасидаги ислоҳотларнинг самараси ҳақида сўз борди.

Ижодкорлар тоғлардаги сўлим масканлар, гўзал оромгоҳларда истиқлолимиз фарзандлари ёзни мазмунли ўтказишлари учун яратилган шарт-шароитлар билан ҳам танишиб, қувноқ болалар даврасида унутилмас учрашувлар ўтказдилар. Айниқса, Муборак газни қайта ишлаш заводининг "Ниҳол", "Муборакнефтгаз"нинг Мингчинордаги, "Шўртангаз" унитар корхонасининг Ишкентдаги Турнабулоқ оромгоҳларида бўлиб ўтган ҳаяжонли учрашувлар болалар ва ижодкорларда катта таассурот қолдирди. Бу оромгоҳларнинг ҳар бирида бутун ёз мавсумида нефт ва газ саноати ишчи-хизматчиларининг мингдан ортиқ фарзандлари ҳордиқ чиқаришади. Улар учун шаҳарлардагидан ҳам аъло шароитлар яратиб берилган. Меҳмонхона типидаги ётоқ бўлмалари, сув ҳавзалари, спортнинг барча турлари билан шуғулланиш имконини берадиган махсус майдончалар, томоша саҳналари, кутубхона ва расм чизиш бўлмалари болаларнинг фақат ҳордиқ чиқариб саломатликларини мустаҳкамлашигагина эмас, истеъдодларини камолга етказишига ҳам хизмат қилади.

"Ниҳол" болалар оромгоҳи директори Абдураззоқ Исоқовнинг айтишича, нефт ва газ саноати корхоналарига қарашли бу оромгоҳлар ҳар йили кенгайиб ва обод бўлиб бормоқда. Уларни қайта қуриш жараёнида янги ётоқ бўлмалари тикланмоқда. Сабаби шу йилдан бошлаб мазкур оромгоҳлар ёзги мавсум охиридан то қиш кунларига қадар болажонларнинг ота-оналари саломатликларини тиклашлари учун ҳам хизмат кўрсата бошлайди.

Мингчинордаги болалар оромгоҳида ёддан ифодали шеър ўқиш бўйича шеърхонлик баҳси бўлиб ўтди. Пойтахтдан ташриф буюрган ижодкорлар иштирокидаги ана шу мушоирада Марҳабо Маҳмадиева ижодий раҳбарлигидаги Замира Эргашева, Ситора Яхшибоева, Дурдона Бобомуродова, Достонбек Холиқовлар ғолиб бўлишди. "Ниҳол" болалар оромгоҳида эса "Ўзбекистонимни куйлайман", "Дилдан куйлаб, ўйна қувнаб" деб ном олган ватанпарварлик ва болалар қўшиқлари танловлари ўтказилди.

Учрашувларда Ўзбекистон Жаҳон тиллари университети проректори Шуҳрат Сирожиддинов, Республика байналмилал маданият маркази директори Насриддин Муҳаммадиев, "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" ҳафталиги бош муҳаррири ўринбосари Мурод Абдуллаев, Ўзбекистон Фанлар академияси Ўсимлик моддалари кимёси институти илмий ходими Носир Муҳамедов ва бошқа ижодкорлар ҳамда санъаткорлар иштирок этишди.

* * *

Республика Маънавият тарғибот маркази раҳбари, шоир Минҳожиддин Мирзо, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Муҳаммад Али, Ўзбекистон халқ шоири Тўлан Низом, Тошкент тўқимачилик институти ректори Қадам Жуманиёзов, шоирлар Хуршида, Мунаввара, Абдунаби Бойқўзиев, шунингдек таниқли ҳофизлар — ака-ука Ваҳобовлар Андижон Тиббиёт институти ҳамда Марҳамат туманидаги қишлоқ ва сув хўжалиги касб-ҳунар коллежи талабалари, Марҳаматдаги туман маҳаллалари фаоллари, ёшлар давралари, ишлаб чиқариш корхоналари ва фермерларнинг далаларида бўлиб ўтган учрашувларда истиқлолимизнинг ўн етти йили мобайнида мамлакатда амалга оширилган улуғвор ишлар ҳақида фикр юритдилар. Шоирлар ўз шеърлари ва дил сўзлари, санъаткорлар шўх куй ва қўшиқлари билан давраларга файз, дилларга қувонч улашдилар.

ЯНГИ АСАР МУҲОКАМАСИ

Султон Жалолиддин Мангуберди сиймоси ўзбек Миллий академик театри саҳнасида... олтмиш олти йилдан кейин яна намоён бўлди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларида Мақсуд Шайхзода қаламига мансуб "Жалолиддин Мангуберди" драмаси мазкур театр саҳнасида зўр маҳорат билан намойиш этилган ва ёвга қарши ҳайқириқдай жарангланган эди. Мустақиллик йилларида Давлатимиз раҳбарининг Амир Темур, Султон Жалолиддин каби ватандошларимизнинг номини улуғлаш, Ватан озодлиги йўлидаги қаҳрамонона ишларини ёш авлодга намуна қилиб кўрсатишга доир кўрсатмалари асосида бир қатор хайрли ишлар амалга оширилди. Жумладан, Жалолиддин Мангуберди номида давлатимизнинг юксак мукофоти таъсис этилди, жасур ватандошимиз таваллудининг 850 йиллиги мамлакат миқёсида кенг нишонланди, бу жасур саркарда ҳаёти ва фаолияти билан боғлиқ бир қатор бадиий ва тасвирий санъат асарлари яратилди.

Яқинда Миллий академик драма театрида таниқли драматург Эркин Самандар қаламига мансуб "Султон Жалолиддин" спектаклининг (Саҳналаштирувчи режиссёр Валижон Умаров) жамоатчилик кўриги бўлиб ўтди. Султон Жалолиддин Ватанни севиш, уни ҳимоя қилиш йўлида жонини фидо қилган, озод эл бошига бало-қазодай ёпирилиб келган Чингизхон лашкарларига қарши матонатли кураш олиб борган, бу курашда ажойиб ғалабаларга эришиб, ҳатто душманларини ҳам лол қолдирган муносиб фарзанд эди. Муҳокама чоғида Маданият ва спорт ишлари вазирлиги "Ўзбектеатр" ижодий ишлаб-чиқариш бирлашмаси ҳамда Миллий академик драма театри бадиий кенгашлари аъзолари, театршунос олимлар, саҳна санъати мутахассислари, ёзувчилар ва бошқа жамоатчилик вакиллари иштирок этдилар.

Спектакл намойишидан кейинги муҳокамада санъатшунос ва адабиётшунос олимлар Ҳафиз Абдусаматов, Суйима Ғаниева, Тошпўлат Турсунов, Омонилла Ризаев, Ҳамидулла Икромов, Баҳриддин Насриддинов, Қозоқбой Йўлдошев, Пирмат Шермуҳамедов, Адҳамбек Алимбеков, Ислом Ёқубов, академик Сойибжон Неъматов, тарихчи олимлар Исмоил Бекжон, Жумабой Раҳимов, ёзувчилар Омон Мухтор, Анвар Жўрабоев ва бошқалар сўзга чиқиб, янги саҳна асарининг ютуқ ва камчиликларига алоҳида тўхталиб ўтдилар. Хусусан, мавзунинг нисбатан мураккаблиги, режиссёр ва актёрлар талқинидаги ўзига хосликлар билан бирга жузъий нуқсонлар ҳам айтиб ўтилди. Якуний хулосага кўра, мазкур асар муҳокама чоғида билдирилган таклиф ва мулоҳазалар асосида янада пухталаниб, томошабинлар ҳукмига ҳавола этиладиган бўлди.

Ўз ахборотимиз

Куюнчак мактуб

ДУМ ТУШИБ ҚОЛСА...

Она тилимиз ривожи ҳақида ўйлар эканмиз, мамлакатимиз мустақиллиги сари қўйилган дадил қадам бўлган тарихий воқеа — ўзбек тилига давлат тили мақоми берилиши, унинг нуфузи, салоҳияти, обрў-эътибори ошиши йўлида қилинган ишлар кўлами яна бир бор кўз олдимизда гавдаланади. Тилимизнинг миллий қадриятлар ва урф-одатларимизни тиклашдаги ўрни беқиёс бўлганлиги, шубҳасиз. Биргина жойларнинг номланиши билан боғлиқ жараёнларнинг ўзиёқ буни яққол исботлаб турибди. Аммо тилни мукаммал билиш — доимий ўқиш ва ўрганишни, изланишни талаб этадиган мураккаб жараён.

Сирасини айтганда, бу борада амалга оширилган ишлар билан бирга, ҳали қилинадиганлари ҳам талайгина. Гап оммавий саводхонлик ҳақида кетганда, бу нарса кўзга янада яққолроқ ташланади.

Кейинги пайтларда имло қоидаларига риоя қилишда анча-мунча қусурлар пайдо бўлаётгани кишини ташвишлантиради. Биргина имло хатоси туфайли маъно бутунлай ўзгариб кетишига мисоллар жуда кўп. Жумладан, газета-журналларда ўқтин-ўқтин "Корректор (мусаҳҳиҳ) ён дафтаридан", "Мусаҳҳиҳ янглишганда" каби рукнлар остида сўзлардаги битта ёки иккита ҳарф хато ёзилиши (ўзгариши) оқибатида келиб чиқадиган ва бутунлай ўзгача маъно касб этадиган сўзлар бериб борилади. Арзимаган бир хато билан сўзни мутлақо бошқа маънога ўзгартириб, сўз ўйинига сабаб бўладиган бундай топилмаларни ҳамиша қизиқиб ўқиймиз ҳам.

Аммо имловий хатолар доим ҳам кулгили ҳолатларга сабаб бўлади, деб ҳисоблаш нотўғри. Чунки имлодаги хатолар аксарият ҳолларда нохушликлар келтиради. Муаллиф шаънига, газета ва журналлар, нашриётлар нуфузига путур етказади ҳам. Шу ўринда ўзим гувоҳ бўлган бир мисолни келтириб ўтай: 80-йилларнинг охирида бизнинг "Машъал" газетамиз саҳифаларидан бирида ичкиликбозликка қарши "Оқ оғу келтирган қайғу" сарлавҳали танқидий мақола эълон қилинганди. Ҳамкасбимиз Усмонали Ҳамидов (охирати обод бўлсин) тайёрлаган бу мақоланинг бир жойида "ахир ичкилик ўта зарар-ку" ибораси "ахир ичкилик ўта зарур-ку" шаклида саҳифага чиқиб кетган ва анча кўнгилхираликларга сабаб бўлган.

Ёзувдаги имло хатоларини эътиборсиз қолдириб бўлмайди. Салгина эътиборсизлик билан "спорт" сўзи "спирт"га, "ҳурлик" сўзи "хўрлик"ка айланиб қолса, бу аянчли бўлмайдими?!

Худди шу сингари тенг боғловчи бўлган "ҳам" сўзининг имловий хато сабаб "хам" шаклида ёзилиб қолишини олиб кўрайлик. Бу ҳолатда арзимас кўринган хато — "дум"нинг тушиб қолиши оқибатида катта хатога йўл қўйилган бўлиб чиқади: аввал тенг боғловчи маъносини англатиб келган сўз энди бутунлай бошқа — боши эгилган (киши) маъносини англатадиган сўзга айланади-қолади.

Айрим теле ва радиобошловчиларнинг алмойи-алжойи гап-сўзлари, баъзи хусусий, кўнгилочар газета ва журналларнинг тили, шунингдек, касб усталари бўлмаган актёрларнинг шевада гапиришлари ёки сўзларни бузиб талаффуз этишлари кўнгилга ғашлик солади. Навоий ҳазратлари "Тилга ихтиёрсиз — элга эътиборсиз" деганлар.

Тил — миллат кўзгуси, дея бежиз айтилмаган. Миллатнинг миллатлигини белгилайдиган биринчи ва асосий омил, бу — тил. Тил — миллатнинг дили ҳам. Дилни ранжитмаслик учун бор-йўғи тўғри сўзлаш ва тўғри ёзишни ўрганишимиз керак.

Маъмуржон БОЗОРАЛИЕВ

Бошланиши биринчи бетда.

Шу кунларда Қорақалпоғистон ва барча вилоятларда мамлакатимиз мустақиллигининг 17 йиллигига бағишлаб "Шу азиз Ватан — барчамизники", "Мақсад бир, ғоя бир, Ватан ягона", "Ўзбекистон — умумий уйимиз" шиорлари остида дўстлик анжуманлари, семинарлар, кўргазмалар ўтказилмоқда. Деярли барча миллий-маданий марказлар ва бадиий ҳаваскорлик жамоалари иштирок этаётган бу санъат байрамлари юртимиздаги миллатлараро тотувликнинг ёрқин намойишига айланмоқда.

Ўтган йиллар мобайнида марказ томонидан юздан зиёд семинар, кўплаб илмий-амалий анжуман, давра суҳбати ва учрашувлар ташкил этилди. Барча вилоятлар, шаҳар ва туманлар, шунингдек, Қорақалпоғистонда ўтказилган "Миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик — тараққиёт омили", "Миллий ғоя — бизнинг ғоя" шиори остидаги доимий ҳаракатдаги кўчма семинарлар, "Тинчлик ва барқарорлик — тараққиёт омили", "Ўзбекистон Конституцияси: ҳуқуқ, бурч ва масъулият", "Миллий ғоя ва миллатлараро тотувлик масалалари" каби мавзуларда илмий-амалий анжуманлар бунинг ёрқин мисолидир.

Байналмилал маркази томонидан миллий-маданий марказлар учун кўплаб йўриқномалар, ўндан ошиқ илмий рисола ва тўплам, шунингдек, мамлакатимиздаги миллатлараро тотувлик ва бу борада истиқлол йилларидаги ютуқларимизни акс эттирувчи "Ўзбекистон — умумий уйимиз" албом-китоби, "Ўзбекистон — бағри кенг диёр" мақолалар тўплами чоп этилди.

Кейинги бир неча ой ичида Ёшлар йилига бағишлаб Тошкент, Андижон, Фарғона, Наманган ва Навоий олий ўқув юртларида Байналмилал марказимиз, "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати ва вилоят ҳокимликлари ҳамкорлигида ўтган илмий-амалий семинарларда иқтидорли талабалар маърузалар билан чиқишиб, миллатлараро муносабатлар масалаларига давлатимиз томонидан берилаётган эътибор, дўстлик ва ҳамжиҳатликнинг мамлакат тараққиётидаги ўрни ҳақида фикр юритдилар. Тинчликни эъзозлаш, унинг қадрига етишда юртимизда яшаётган барча миллат ва элат вакилларининг ҳиссасини ўз сўзлари ва шеърлари орқали ифода этдилар.

— Мамлакатимиздаги миллий тотувлик муҳити халқаро кўламда қандай эътироф этилаётир?

— Ўзбек халқи шўролар даврида кўплаб халқларнинг вакилларига бошпана берди. Улар билан энг оғир дамларда ҳам бир бурда нонини баҳам кўрди. Корейслар, немислар, турклар, поляклар, греклар, қрим-татарлар бу ерда ўзларининг иккинчи ватанларини топдилар. Уларнинг ҳозирги авлодлари учун эса Ўзбекистон она Ватандир. Чунки улар шу ерда туғилган. Шу ерда ўқиб обрў-эътибор топган, халқимиз меҳр чашмасидан баҳраманд бўлган.

Қрим-татар халқининг атоқли фарзанди, Украина қаҳрамони, Қрим давлат индустриал педагогика институти ректори, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби Февзи Ёқубов шундай деди: "Жаҳон цивилизацияси ютуқлари ҳақида гапирганда, одатда Юнонистон ва Италиянинг фанига, Буюк Британия ва Франциянинг маданиятига, Германия ва Американинг техникага, Япония ва Швециянинг технология тараққиётига қўшган ҳиссаси кўп тилга олинади. Агар бу рўйхатни давом эттириб, эзгулик, осойишталик, яқинларга меҳру муҳаббат туйғулари борасида гапирадиган бўлсак, албатта биринчи қаторга Ўзбекистонни ёзиш зарур. Агар бу бебаҳо инсоний қадриятлар масаласида халқлар ва мамлакатларга баҳо бериладиган бўлса, шубҳасиз, энг юксак баҳога ўзбек халқи ва Ўзбекистон сазовор бўларди".

Яқинда Европада Хавфсизлик ва Ҳамкорлик Ташкилотининг оз сонли миллатлар бўйича Олий Комиссари Кнут Воллебек Байналмилал маданият маркази фаолияти билан танишди. Турли миллат вакилларига ўқиш, ўз маданиятларини ривожлантириш борасида яратилган шароитларни кўриб, бу тажрибани бошқа давлатларга ҳам ёйиш керак, деган фикрни билдирди. Албатта, бу бежиз эмас. Жаҳонда миллий-этник муносабатлар мураккаблашиб, энг илғор давлатларда ҳам оз сонли миллат вакилларини камситиш, хўрлаш ва сиқиб чиқариш ҳолатлари кузатилаётган бир пайтда 130 дан ортиқ миллат ва элат вакиллари ягона оила фарзандларидек аҳил ва иноқ яшаётган Ўзбекистон чиндан ҳам бошқаларга намуна бўлиши мумкин.

ИНСОННИ АНГЛАШ БАХТИ

ёхуд бағрикенглик муҳити

Вашингтондаги Ж.Холкинс номли университет қошидаги Марказий Осиё ва Кавказ институтининг етакчи эксперти Афтаб Қози шундай дейди: "Мен катта ишонч билан айтаманки, Ўзбекистон жаҳондаги энг бағрикенг мамлакатдир. Маданий турли-туманлик ва плюрализм шароитида миллий маданиятлар ва диний хилма-хилликларо ўзаро уйғунлик ва мувозанатни сақлаш осон эмас. Бироқ Ўзбекистонда бу мураккаб вазифа аъло даражада адо этилмоқда. Бунда шахсан мамлакат Президенти Ислом Каримовнинг хизматлари катта. Мамлакат Раҳбарининг теран ўйланган ҳолда амалга оширилаётган сиёсати маданиятлараро ва динлараро уйғун ва бир-бирига мутаносиб мулоқотни равнақ топтиришнинг кафолати бўлмоқда".

Мисрдаги етакчи нашрлардан "Ал-Ахбор" газетаси "Ўзбекистон: миллий тотувлик тажрибаси" мақоласида "Ўзбекистондаги миллатлараро тинчликни таъминлаш модели энг юксак баҳога лойиқ. У араб дунёси учун яхши намуна бўлиши мумкин", деб ёзади. "Диний бағрикенглик ва миллатлараро ҳамжиҳатлик бобида Ўзбекистон Франция учун ҳам намуна бўлиши мумкин", дейди Версал шаҳри мэри, Франция парламенти қуйи палатаси — Миллий ассамблея депутати Этьен Пинте.

Турли миллат ва элатлар ҳамда диний конфессияларнинг бир меъёрда ва тўлақонли фаолият юритиши учун мамлакатимизда яратилган шароитларга АҚШ Ратгерс ҳамда Фордҳам университетлари профессори П.Мордвиж, АҚШ ва Канада Бухоро яҳудийлари конгресси президенти Б.Қандов, АҚШдаги Туркистонликлар ассоциацияси президенти А.Хўжа, белгиялик жамоат арбоби Александр фон Линген сингари давлат ва жамоат арбоблари ҳам катта баҳо беришган.

— Истиқлол йиллари Ўзбекистондаги миллий маданий марказлар сони ўн баробарга кўпайибди. Миллий марказлар ўз фаолиятини ташкил этишда асосан қайси жиҳатларга аҳамият берадилар?

— Миллий маданий марказлар асосан маданий-маърифий ва ижтимоий йўналишда фаолият олиб бордилар. Жамиятимизда тинчлик ва фуқаролараро ҳамжиҳатликнинг таъминланиши турли миллат вакилларига ўз тиллари, урф-одатларини сақлаб қолиш, маданиятларини ривожлантириш имконини бермоқда. Шунинг учун ҳам улар ўзларини асло миллий озчилик сифатида тасаввур этишмайди, эндиликда ҳақиқий Ватанларига айланиб қолган Ўзбекистоннинг ижтимоий-сиёсий ва маданий ҳаётида фаол иштирок этмоқдалар.

Байналмилал маданият маркази ва миллий маданий марказлар "Тасвирий ойина" ижодий бирлашмаси ҳамда Бадиий академия билан ҳамкорликда Марказий кўргазмалар залида "Ўзбекистон — бизнинг умумий уйимиз" деб номланган катта кўргазма ташкил этди. Унда ўттиздан ортиқ турли миллат вакилларининг 700 дан кўпроқ тасвирий ҳамда манзарали-амалий санъат асарлари намойиш этилди. Айниқса, турли миллатларнинг ўзига хос ҳаёт тарзи ва маданияти ҳақида ҳикоя қилувчи рангли фотосуратлар туркуми томошабинлар ва меҳмонларда катта таассурот уйғотди.

Самарқанд шаҳрининг 2750 йиллиги нишонланган ўтган йил кузида Самарқанд вилояти ҳокимлиги ва вилоят немис маданият маркази Германиянинг Ўзбекистондаги элчихонаси билан ҳамкорликда ўтказган "Ўзбекистонда немис маданияти кунлари" ҳам бу тадбирда иштирок этган барча маданият марказлари учун турли халқларнинг якдиллиги ва ҳамжиҳатлигининг ўзига хос намойиши сифатида унутилмас воқеа айланди. Миллий марказларимиз ЮНЕСКО ишлари бўйича Миллий комиссия ҳамда Маънавият тарғибот марказининг ҳамкорлигида ўтказилаётган Халқаро она тили кунлари, турли маданият марказлари вакиллари иштирокида ўзбек тили бўйича нотиқлик санъати конкурслари, "Ўзбек тили менинг тақдиримда" деган давра суҳбатлари, славян ёзуви ва маданияти куни, арман алфавити куни, шунингдек, дўстлик кечалари каби тадбирлар миллий байрамлар руҳида ўтаётир. Русларнинг "Масленица", грузинларнинг "Ртвели", корейсларнинг "Овол-Дано" ва "Соллар", дунганларнинг "Чунце", болгарларнинг "Мартиница", арманларнинг "Вардавар" гул байрами, қрим-татарларнинг "Хедерлиз" каби байрамлари ҳам шулар жумласидандир. Барча маданий марказлар бизнинг Наврўз байрамимизни ўзгача иштиёқ ва ҳавас билан нишонлаётгани ҳам уларнинг ўзбек халқи ҳаётига нақадар чуқур сингишаётганидан далолатдир.

Миллий маданият марказларимиз ижтимоий ҳимоя тадбирларида ҳам фаол иштирок этишмоқда. Масалан, Озарбойжон миллий маданий марказлари ассоциацияси 31-меҳрибонлик уйига оталиқ ёрдами кўрсатиш билан бирга бир қатор концерт дастурларини намойиш этди. Ундан тушган маблағлар ҳам хайрия ишларига йўналтирилди. Арман маданият маркази "Апага" ("Келажак") деб номланган журналининг илк сонини чиқарди. Поляк маданият маркази Краков шаҳрида ўтказилган "Дожинки" байрамида иштирок этиб, поляк маданиятини нечоғли билишларини намоён этди ва мамлакатимиз мадҳиясини ижро этишди. Боку ва Урумчи шаҳарларида бўлиб ўтган шундай халқаро тадбирларда ҳам Байналмилал маданий маркази ва миллий маданий марказларнинг вакиллари иштирок этдилар.

Турк маданият маркази фаоллари томонидан улар иштирокидаги "Қисмат" ва "Қизғалдоқ" деб аталган янги бадиий фильм суратга олинди. Грузин ва литва маданият марказлари миллий рақсни ўрганиш тўгаракларини ташкил этдилар. Йўлга қўйилган ўзаро муносабатлар самараси сифатида яқинда юртимизга Грециядан 170 кишилик сайёҳлик гуруҳи ташриф буюрди. Бир вақтлар тақдир тақозоси билан Ўзбекистонда яшаган грек дўстларимиз бугунги озод Ўзбекистонни кўриб ўз ҳайратларини яширмадилар.

Мамлакатимиз ижтимоий-маънавий ҳаётида фаол иштирок этаётган миллий маданий марказларимиз жонкуяр ходимларидан кўпчилиги Ватанимизнинг юксак мукофотларига сазовор бўлдилар. Масалан, қозоқ, қирғиз, немис, татар-бошқирд, туркман, яҳудий, украин маданий марказлари раҳбарлари "Дўстлик" ордени билан тақдирландилар.

Давлатимиз раҳбарининг катта ғамхўрлиги билан мамлакатимизда миллий тотувлик муҳити тобора мустаҳкамланиб бормоқда. Шунга кўра айтиш мумкинки, миллатлараро бағрикенглик ва ҳамжиҳатлик бугунги Ўзбекистон ҳаётининг, халқимиз миллий-маънавий қиёфасининг энг гўзал тимсолларидан бири сифатида намоён бўлмоқда. Бизнинг истиқлол йиллари қўлга киритган ва эришган энг катта ютуқларимиз ҳам шу жараён самараси билан изоҳланади.

Суҳбатдош
М.АБДУЛЛАЕВ

Раҳим АҲМЕДОВ

Ўзбек маданияти ва санъати оғир жудоликка учради. Шу йилнинг 9 июл куни Ўзбекистон халқ рассоми, академик Раҳим Аҳмедов 87 ёшида вафот этди.

Раҳим Аҳмедов 1921 йили Тошкент шаҳрида таваллуд топди. У катта ҳаёт ва ижод йўлини босиб ўтди. 1947—1953 йилларда Ленинграддаги И.Е.Репин номидаги Рассомлик, ҳайкалтарошлик ва меъморлик институтида таҳсил олди. Меҳнат фаолиятини 1953 йили П.Беньков номидаги Республика рассомлик билим юртида ўқитувчиликдан бошлаб, кейинчалик Тошкент давлат санъат институтида катта ўқитувчи, профессор лавозимларида ишлади. 1965—1984 ва 1992—1994 йиллар давомида Ўзбекистон Рассомлар уюшмасининг раиси сифатида самарали фаолият кўрсатди.

Истеъдодли рассом ўз асарларида она Ватанимизнинг бетакрор табиати, эзгу анъана ва қадриятларимиз, меҳнаткаш ва бағрикенг инсонлар сиймосини ёрқин бўёқларда юксак маҳорат билан акс эттирди. Унинг асарлари мамлакатимиз ва бир қатор хорижий давлатларда ўтказилган нуфузли бадиий кўргазмаларда муваффақият билан намойиш этилди. Айниқса, "Оқтош", "Баҳор", "Ҳовуз олдида", "Она ўйлари", "Дугоналар", "Январь" сингари асарлари халқимизнинг маънавий мулкига айланиб, тасвирий санъатимиз хазинасидан муносиб жой олди.

Р.Аҳмедов мўйқаламига мансуб "Тонг. Оналик", "Сурхондарёлик аёл", "Қўшиқ", "Устахонада", "Ўзбекистон халқ рассоми Ў.Тансиқбоев портрети" каби рангтасвир асарлари бадиий мукаммаллиги билан ажралиб туради.

Ўзининг бетакрор ижоди билан миллий тасвирий санъатимизда ўзига хос реалистик мактаб яратган Раҳим Аҳмедов ўнлаб ёш истеъдод эгаларига устозлик қилиб, моҳир ва меҳрибон педагог сифатида маданий жамоатчилик ўртасида ҳурмат-эътиборга сазовор бўлган.

Рассомнинг самарали ижодий меҳнати, санъат ва маданият ривожи йўлидаги катта хизматлари давлатимиз томонидан юксак баҳоланди. У "Ўзбекистон халқ рассоми" фахрий унвони, Республика Давлат мукофоти, "Буюк хизматлари учун" ордени билан тақдирланган эди.

Атоқли рассом, гўзаллик ва нафосат куйчиси, ёшларнинг ғамхўр устози Раҳим Аҳмедовнинг хотираси қалбимизда доимо сақланиб қолади.

И.КАРИМОВ, И.СОБИРОВ, Д.ТОШМУҲАМЕДОВА, Ш.МИРЗИЁЕВ, Х.СУЛТОНОВ, Р.ҚОСИМОВ, Т.ҚЎЗИЕВ, В.БУРМАКИН

СУРАТЛАРДА АСРЛАР САДОСИ

2008 йилнинг май ойида илк бора Қашқадарё вилоятининг Китоб туманида ўтказилган "Асрлар садоси" фестивали ОАВ вакиллари, сураткашлар, шунингдек, маданият шинавандаларида катта қизиқиш уйғотган эди. Тадбирга кўплаб таниқли сураткашлар қатори мамлакатимиз ва хорижий давлатлардан ҳаваскор суратчилар ҳам келишди. Фестивалнинг ранг-баранглиги миллий анъаналар, фолклор, тарихий либослар, гўзал табиат манзараси билан боғлиқ ёрқин лавҳаларни акс эттириш учун ажойиб имконият яратди. "Ўзбекистон маданияти ва санъати форуми" жамғармасининг энг йирик дастурларидан ҳисобланган мазкур "Асрлар садоси" анъанавий маданият фестивали манзараларини энди суратлар орқали ҳам кўриш мумкин.

"Асрлар садоси" ҳақидаги кенг кўламли фотокўргазма фестивалга бағишланган тадбирлар мажмуасининг навбатдаги босқичидир. Фестивалга келган малакали ва ҳаваскор сураткашлар кўргазмада иштирок этишга таклиф этилади. Иштирокчилар рақамли форматдаги 15 дан 50 тагача бўлган фото ишланмаларини тақдим этишлари мумкин. Айни кунларда форум жамғармаси фестивал якунларига кўра "Асрлар садоси" каталогини нашр этиш устида иш олиб бормоқда.

Гулноза КАРИМОВА

МАДАНИЙ АЛОҚАЛАР МУСТАҲКАМЛАНМОҚДА

Ўзбек халқининг жаҳон халқлари билан ўзаро ҳамкорлиги ва маданий алоқалари узоқ тарихга эга. Шарқ ренессанси гултожи бўлган Ал-Фарғоний, Ибн Сино, Беруний, Хоразмий каби ватандошларимиз яратган буюк асарлар ўрта асрлардаёқ Шарқ ва Ғарб цивилицазияси тараққиётига катта таъсир кўрсатган бўлса, соҳибқирон бобомиз Амир Темурнинг бунёдкорлиги ва зафарли юришлари натижаси ўлароқ Шарқ ва Ғарб, хусусан, Ўрта Осиё ва Ғарбий Европа халқлари маданияти тарихида янги даврни бошлаб берди. Дарҳақиқат, француз ва ўзбек халқлари ўртасидаги илк алоқалар ҳам соҳибқирон Амир Темур ва қирол Карл VI ўртасидаги ёзишмалар ҳамда элчилар алмашуви билан бошланган эди. Икки улуғ ҳукмдор тамал тошини қўйган биродарлик ришталари тили ва этник келиб чиқиши жиҳатдан бир-биридан узоқ бўлган француз ва ўзбек халқлари ўртасидаги маданий алоқаларнинг келгусида ривожланишида, бизнинг давримизга келиб янада мустаҳкамланишида тарихий аҳамият касб этиб келмоқда.

Дарвоқе, Францияда ўзбек адабиётини ўрганиш, таҳлил ва таржима қилиш ҳам анча илгари бошланган. Таъбир жоиз бўлса, франция қироли Людовик XIV (1638 — 1713) ва унинг бош вазири Колбер (1619 — 1683) даврида Шарқ мамлакатлари тарихи ва адабиётини ўрганиш, нодир қўлёзмаларни йиғиш бўйича катта ишлар қилинган. Маслан, бош вазир Колбер ташаббуси билан Сорбонна университетини тамомлаган иқтидорли ёш олимлар Шарқ мамлакатларига турли мақсадларда юборилган. Шундай олимлардан бири Бартоломе д'Ербело Париждан Истамбулга қадар бўлган мамлакатлардаги кутубхоналардан араб, форс ва туркий тилда битилган нодир китобларни сотиб олиб, Колбер кутубхонасига тортиқ қилган. Узоқ йиллар бу кутубхонада ишлаган д'Ербело юқоридаги манбаларни ўрганиб, ўзининг машҳур "Шарқ кутубхонаси" (La Bibliotheque orientale, 1697) қомусини яратган эди. Айнан д'Ербело қомуси нашр қилингач, ундаги манбаларга асосан Ғарб шарқшунослик илмида IX — XII аср ислом цивилицазияси, Темурийлар даври илму фани ва адабиёти изчил ўрганила бошланди. Улуғ алломалар Ал-Фарғоний, Беруний, Ибн Сино, Хоразмий, Мирзо Улуғбек, ҳазрат Навоий ва шоҳ Бобур асарлари француз тилига таржима қилинди. Бу қомус кейинчалик Европа шарқшуносоик илмида шу қадар машҳур бўлдики, Ғарб шарқшунослик мактаблари яқин йилларга қадар унга таяниб тадқиқотлар яратдилар. Бу қомуснинг бир нусхаси Навоий номидаги Республика миллий кутубхонасида ҳам сақланиб келинади. Бош вазир Колбер вафотидан сўнг унинг бой кутубхонаси Париждаги қироллик кутубхонаси (ҳозирда Миллий кутубхона)га айлантирилди.

XX асрга келиб ўзбек китобхони ҳам француз адабиёти намуналари билан таниша бошлади. Ўтган давр ичида Ф.Рабле ва Вольтер, Монтескье ва Дидро, В.Гюго ва Стендал, Бальзак ва Флобер, Ж.Санд ва Мопассан ижодидан қатор асарлар тилимизга ўгирилди. Республикамиз мактаблари ва олий ўқув юртларида француз тили ва адабиёти фан тарзида ўқитила бошланди. Ойбек ва Ғафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор ва Зулфия, Эркин Воҳидов ва Абдулла Орипов асарлари ҳам таржима орқали француз китобхонига етиб борди. Ниҳоят мустақилликнинг илк йилларидан Ўзбекистон-Француз муносабатлари барқарорлашди, бевосита тараққиёт сари юз тутди.

1994 йили икки халқнинг улуғ алломалари Мирзо Улуғбек ва Франсуа Вольтер таваллуди мамлакатларимизда кенг нишонланди. Бу бошланган бу хайрли ишлар давоми соҳибқирон Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги тантаналарига уланиб кетди. Франциялик олимлар Люсйен Керэн, Бопертюз Брессан, Жан-Поль Ру, Реми Дор ва бошқалар темурийлар даври цивилизацияси тарихига оид йирик тадқиқотлар яратишди. Франциянинг Ўзбекистондаги элчихонаси ташаббуси билан Ш.Перро "Эртаклари", Вольтернинг "Задиг", Монтескьенинг "Форсномалари", Ф.Мориакнинг "Илонлар чангалида", Ле Клезионинг "Мондо ва бошқа ҳикоялар" китоблари ўзбек тилида нашр қилинди. Францияда эса Алишер Навоий ва Бобораҳим Машраб шеърияти алоҳида китоб ҳолида француз тилида босилиб чиқди.

Кейинги йилларда Тошкентдаги "Марказий Осиёни ўрганиш француз институти" (IFEAC) ва унинг директори доктор Реми Дор Жанобларининг ўзбек тили ва адабиётини ўрганиш бўйича олиб борган тадқиқотлари таҳсинга лойиқдир. Доктор Роми Дор туркий тиллар ва туркий халқлар фолклорини ўрганишга бағишланган тадқиқотлар муаллифи, таниқли шарқшунос олимдир. Унинг ташаббуси ва раҳбарлигида "Французча-ўзбекча луғат" ва "Ўзбекча-французча луғат"лар нашр қилинди. 2005 йил олим ўзбек халқ эпоси "Гўрўғли" туркумига кирувчи "Нурали" достонини аслиятдан француз тилига ўгириб, унинг ўзбекча-французча матнларини ёнма-ён чоп эттирди. Таржимоннинг достонга ёзган сўзбошиси ва илмий шарҳлари асарни мутолаа қилаётган ўқувчи учун ўзбек халқ эпоси хусусида кенг маълумот беради. Айниқса, доктор Рўми Дорнинг 2006 йил Парижда нашрдан чиққан "Алишер Навоий муаммолари" номли монографияси француз шарқшунослигининг сўнгги ютуқларидан ҳисобланади, десак хато бўлмайди.

14 июл француз халқининг миллий байрами. Бундан 219 йил муқаддам қирол тузумидан жабрланган француз халқи кўллари да "Озодлик! Тенглик! Биродарлик!" шиорлари битилган байроқларни кўтариб, Бастиля қўрғонини ишғол қилганди. Французлар демократик республика тузуми сари илк қадам бўлган бу қутлуғ санани Францияда байрам тарзида нишонлайдилар. Биз ҳам француз биродарларимизни ушбу байрами билан қутлаймиз.

Муҳаммаджон ХОЛБЕКОВ,
филология фанлари доктори

Самарқанд

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Мустақиллигимизнинг 17 йиллигига бағишлаб Қашқадарё вилоятида ўтказилаётган "Ватан ягонадир, ватан биттадир" қўшиқ байрами якунланди. Улуғбек Абраев (Қамаши тумани), Жаҳонгир Турсунов (Қарши шаҳри), Бекзод Ҳаққиев (Қарши шаҳри) ғолибликни қўлга киритиб, танловнинг республика босқичига йўлланма олдилар.

* * *

Вилоятнинг "Насаф" ўйингоҳида эстрада хонандаси Шароф Муқимов концерт дастурини намойиш этди. Таниқли актёрлар Ўзбекистон халқ артисти Л.Саъдуллаев ва Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Г.Саъдуллаева Қарши Банк коллежи, Косон ёғ-экстрация заводи ишчилари ва Қарши шаҳри аҳолиси билан ижодий учрашув ўтказдилар.

* * *

Термиздаги Бобур номли маданият ва истироҳат боғида "Гиёҳвандлик — аср вабоси" мавзуида тадбир ўтказилди. Унда каратэ, бокс ва қиличбозлик спорти ўйинлари намойиш этилди. Маннон Уйғур номидаги вилоят театри, вилоят Қўғирчоқ театри, Термиз шаҳар маданият уйи хонандаларининг чиқишлари боғга йиғилган ёшларда катта таассурот қолдирди.

Шоҳиста ЮЛДАШЕВА

* * *

Ҳ.Олимжон номидаги Самарқанд вилоят мусиқа ва драма театрида драматург Х.Хурсандовнинг "Хотинимнинг уч ошиғи" ҳамда Ш.Махсумовнинг "Жинни бўлиш ҳеч гапмас ёхуд сеҳрли қутича" асарлари томошабинлар ҳукмига ҳавола этилди.

Искандар Султонов режиссёрлик қилган "Хотинимнинг уч ошиғи" спектаклида асосий ролларни етакчи ва ёш артистлар Темур Пардаев, Бахтиёр Раҳимов, Баҳрилло Раҳимов, Гулистон Жабборова, Сарвиноз Саидова, Жўрабек Ёрқулов ижро этмоқдалар. Андижонлик режиссёр Ферузбек Тошхўжаев саҳнага қўйган "Жинни бўлиш ҳеч гапмас ёхуд сеҳрли қутича" комедияси эса миллий урф-одат, анъаналаримиз, қадриятларимизни эъзозлаш, қадимий меросимизни асраб-авайлаш ҳақида. Раъно Жўрақулова, Зуҳра Турғунбоева, М.Ҳошимова, Р.Умарова, Д.Шерматова, Д.Раҳимова каби актёрлар асосий ролларни ўйнаган бу спектакл самарқандлик театр мухлисларига манзур бўлмоқда.

М.КАРИМОВА

ОЗОД ЮРТ ЖАМОЛИ

СЕНИНГ СОҒИНЧИНГ

Икром ОТАМУРОД

Соғиндим қўзигул исини,
тўрғайлар сасини соғиндим.
Чизиб олис даштлар тусини
канглумга хотирлар оғинди.

Йўллар олис.
Бағримни ситар.
Қолди фақат хотирлар холис.
Ёвуқларким,
олислаб кетар,
олисларда олислар олис...

...Янтоқларнинг ширасин сўриб,
ин қурар,
ниш санчиб замбурлар.
Тўрғайлар тўшига тўш уриб,
симиллаб ёғади ёмғирлар.

Тунда ой нурлари шокила,
юлдузлар нигоҳи жилвали.
Осмоннинг қаъридан тўкилар
чароғон шуълалар ҳилвали.

Тонг отар.
Қўзигул лабидан
сирғалади шудринг намлари...
...Хотирлар —
канглумнинг тубида
титрангин даштларнинг ғамлари.

Соғиндим қўзигул исини,
тўрғайлар сасини соғиндим.
Чизиб олис даштлар тусини
канглумга хотирлар оғинди.

* * *

Не тонг,
чархи дунда гўёки ҳамма
танишдай туюлар,
туюлар ҳамдам.
Аслида,
нафақат нотаниш ҳамма,
нотаниш макон ҳам,
йўл ҳам, дунё ҳам.

Қўл бериб,
елкадош ёрон мисоли
қадам босар гўё ҳамма ёнма-ён.
Аслида,
нафақат нотаниш ҳоли,
нотаниш умиду нотаниш армон.

Бундоқ қараганда жойида дурур,
ҳамма туташ томир —
бир ришта янглиғ.
Аслида,
ташқари шундай кўринур,
ичкари бирдайин нотаниш, тангли.

Ғалвирдай титилиб,
тўкилар бағир,
борки кўринишлар рўёдир,
Э воҳ!

Муносабат барпо қилган бул яғир
гардун бепарво, чир айланади, оҳ!

Билмам,
бу не азоб,
билмам,
не хато?
Одам муносабат ройида тани
биров тугул,
ўзин танимас ҳаттo,
бегона яшагай руҳ билан тани.

Бир оғриқ канглумда қад ростлар чаннон,
шунчаки йўлимас,
дилидан сахтли,
ҳамма бир-бирини танийди қачон
битта боғда ўсган дарахтлар тахлит?

Не тонг,
чархи дунда гўёки ҳамма
танишдай туюлар,
туюлар ҳамдам.
Аслида,
нафақат нотаниш ҳамма,
нотаниш макон ҳам,
йўл ҳам, дунё ҳам.

* * *

Тун. Кўкда гуллайди юлдузлар.
Сокин-сокин.
Ой чиққан кеча.
Хаёлимга ботади излар
хотираларинг, ёдларинг ича.

Сенинг исминг,
сенинг соғинчинг
жонимга битилган муқаддар:
замин қадар ёвуқ боғичи,
олис дурур, ҳув, осмон қадар.

Чирмагайдир руҳимни азоб —
тек қотаман,
лаҳзалар чўзиқ
арқонини яна-да тезоб
узайтиб тортади чизиқ.

Чеҳранг боқар ёдимдан суман,
метин бойлар юрагимда оҳ.

Тун қаъридан ўрлаган туман
канглумга кўз ташлар баногоҳ.

Тун. Кўкда гуллайди юлдузлар.
Сокин-сокин.
Ой чиққан кеча.
Хаёлимга ботади излар
хотираларинг, ёдларинг ича.

* * *

Субут қидирасан узоқ, яқиндан,
тополмайсан, канглунг зил тортар сим-сим.
Қовжираб боради чатнаб, чақилган
жонингда кўкарган субут ёлғиз, жим.

Қарайсан. Бебурд гап югурар зоқ-зоқ
дунёнинг субутсиз ўнг, сўлларида.
Қадамингда фириб дуч келар ҳар чоқ
тиржайиб, кўзи оч нафс йўлларида.

На ғаним, на дўстдан зарра гинанг йўқ.
Не ҳам дейсан. Ройи шуни чўтласа.
Зора, дўстинг шундан дилин этса тўқ,
зора, ғаним шундан бағрин бутласа.

Ғарибим, атрофинг муғомбир ёлғон,
руҳингга чўккалар чошдай изтироб.
Субут-да толғондир, ўзинг-да толғон,
ўзингни ўртайсан ўзинг шам суроб.

Субут қидирасан узоқ, яқиндан,
тополмайсан, канглунг зил тортар сим-сим.
Қовжираб боради чатнаб, чақилган
жонингда кўкарган субут ёлғиз, жим.

* * *

Сўзлар учди лабларингдан париваш,
новдалардан учган қушлар мисоли.
Термулдим.
Интилдим.
Юрагим дардкаш —
мени қучар энди ҳижрон висоли.

Қўлларим чўзилган,
қотар муаллақ,
умиди соврилган армондек мустар.
Қаршимда тиржайиб туради илҳақ
айролиқ жонимга санчилмоқ истаб.

Висол шуъласидан сирқираган нур
қайларга кўчади тўлғаб ломакон?
Нетайинки,
Топиб роҳату ҳузур,
ғам дилимни айламиш макон.

Насимлар эсар ғуборларни сидириб,
сукунат канглумда титранади зор.
Соғинчим ўксинар,
соғинч қидириб,
дунё,
висол учун бунча бағринг тор?

Сўзлар учди лабларингдан париваш,
новдалардан учган қушлар мисоли.
Термулдим.
Интилдим.
Юрагим дардкаш —
мени қучар энди ҳижрон висоли.

БАЛИҚ БОЛА

Ҳикоя

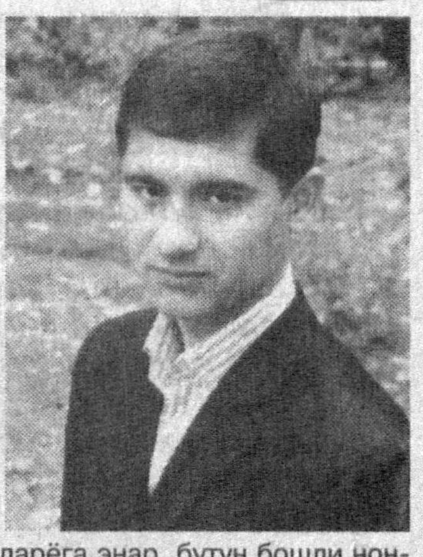

Кўчадан жарчининг жанозага чақирган товуши келди. Марҳум ким — эшитолмадим, чақириқ тракторнинг бўғиқ овози билан қоришиб кетганди. Шуниси ҳам маъқул, марҳумнинг кимлигини билсам уч-тўрт кун беҳузур, кўнглим бузилиб юраман. Тўғри, бугун бўлмаса эртага эшитаман, лекин инсон қайғудан бир дақиқа бўлсин йироқ бўлишни истайди.

Деразамдан Боботоғ кўриниб туради. Кайфиятим бўлмаганда шу тоққа термиламан. Дардим аригандай бўлади, ўзимни енгил ҳис қила бошлайман. Чўққиларини қоплаган қор руҳиятимни тетиклаштиради. Шунда мен ҳамма нарсани унутаман ва қояларда ўтмишнинг абадий манзараларини кўраман. Бундай мўъжизани на денгиздан, на бийдай чўлдан топасиз. Назаримда, фақат тоғ шундай қудратли таъсирга эгадай туюлади.

Ҳозир тоғнинг бошида тўп-тўп булут осилиб турибди. Бизда шундай: бир зумда осмоннинг ранги бўзариб, шариллаб ёмғир қуйиб беради. Бундай маҳал қуёш қуюқ булут ортига беркиниб олади. Қора булутлар челаклаб қуя бошлайди. Аммо ҳаво тезда очилиб кетади.

Шамол турмасдан деразамни ёпдим-да, хонамнинг у бурчидан бу бурчига бориб келавердим. Ташқарида эса, момақалдироқ гулдирайди. Чақиннинг ўткир нурлари деразадан кириб, тўртбурчак шаклда тўшалган кўрпачаларга қадар санчилади.

Бугун ёмғир тингунча ташқарига чиқмадим, кўрпачага чўзилиб, дераза ортидаги қора булутнинг чок-чокидан сўкилишини жим томоша қилиб, буни ўзимча инсон умрига муқояса қилиб кўрдим.

Ётсам ухлагунимча хаёллар дунёсига ғарқ бўламан. Айниқса, бугунгидай бировнинг қазо қилганини эшитсам ўз ёғимга ўзим қовриламан. Нимага бундай — тушунмайман. Бошим лўқиллаб оғрийди. Дардни бартараф қилайин, деб ўрнимдан тураман, бировларга дилимни ёргим келади. Ичмасам, чекмасам, кечалаб дайдиб юрмасам, қаердан орттирдим экан бу дардни? Билмадим, бунга тайинли жавоб тополмаяпман. Ҳозир ҳалиги марҳумнинг кимлигини ўйлаяпман. Бу шум хабарнинг менга алоқаси йўқ. Лекин иродамдан ташқаридаги аллақандай куч кўнглимга соя солади, ғамга ботаман.

Шу орада қуёш порлаб, осмон ювилган шишадай яроқлаб очилди. Ҳовлига чиққанимда ёмғирдан кейинги хушбўй ҳид димоғимга урилди. Ёқимли ҳаводан тўйиб-тўйиб нафас олдим, тепадаги қалдирғочларнинг ҳавони кесиб ўйноқлаб учаётганини томоша қилдим. Қушларнинг парвозига маҳлиё бўлиб, Лоқай чолнинг келганини пайқамай қолибман. Унинг чеҳраси ташвишли эди. Мунгли овоз билан: "Бу қандай кўргулик бўлди. Қорасоч кампир ўзини сувга ташлабди... асрга чиқараркан. Юр, борайлик", деди. Бамайлихотирлигимни кўриб, мендан бироз нафратланди чамамда. "Менда нима айб, буни мен қилганим йўқ-ку", дедим ичимда. Мендан тайинли жавоб олмагач, чол иркит лой устидан юриб кетди.

Уйга қайтиб кирдим. "Кечагина соппа-соғ юрувди-ку! Охири ниятига етибди-да. Тавба, одам ўзини ўзи... Шусиз ҳам одамни дунёга боғлаб қўйгани йўқ-ку!". Кейин кампирнинг тириклар сафидан чиққани ҳақида ўйладим. "Агар у ростданам ўзини сувга ташлаган бўлса... демак, шундай бўлиши керак эди", деган фикрга бордим. Бу фикр миямга ўз-ўзидан келмади, сабаби бор эди...

Бу воқеага йигирма йилча бўлди. Пахта терими пайти ҳамма далада. Қорасоч момонинг тўрт ёшли ўғли бор эди. Ўзиям қирқ ёшида фарзанд кўрди. Тиловмурод — Худодан тилаб олгани, уни ҳеч кимга ишонмасди. Далага чиқсаям, кўчага чиқсаям ўзи билан олиб юрарди. Бир сафар раис бува: "Манаву тирмизагингни иккинчи бу ерда кўрмайин", деб ўшқириб берди. Сўнг бригадир ҳам қаттиқ гапирди:

— Анаву шийпондагилар нима иш қилади? — деди у, — шуларнинг қўлига топшир!

Бироқ кампирнинг қулоғига гап кирмади, боласини етаклаб келаверди. Ҳатто "Менинг болам билан ишларинг бўлмасин", деб бошлиқларга ачитқи гап қилди.

Бола ёнимиздаги дарё қирғоғига бориб, сувга тош отар, тарам-тарам доира ҳосил бўлганда "Эна, қаранг, қаранг", деб қичқирарди. Кампир қўлидан етаклаб олиб келса, яна кетиб қолаверарди. Тоқати-тоқ бўлгач, "Сувдан узоқроқ бўл, тағин тушиб кетма", дейдиган бўлди.

Тиловмурод дарёга нон ташлаганда балиқларнинг ғуж бўлганини кўриб завқланиб қичқирарди. Бора-бора бу унинг севимли ўйинига айланди. Далага боргандан дарёга энар, бутун бошли нонни балиқларга тўғраб берарди. Эрмак одатга кирди. Она ҳам, атрофдагилар ҳам хавотирланмай қўйди. Шундай кунларнинг бирида болани балиқлар аврадими, уларни тутаман, деб дарёга тушди-ю чўкиб кетди. Анчадан кейин Қорасоч кампир эгатдан чиқиб, "Тилов-у-у", деб чақирди. Ўғлидан садо бўлмади. Қўлини оғзига қўйиб яна қичқирди, яна жавоб келмади. Этакни улоқтириб, дарё томон чопди. Лекин бола йўқ эди. Шунда йигирма чоғли аёллар чуввос солиб йиғлади. Онаизор бошини тошга уриб ёрди. Одамларнинг қўлидан юлқиниб, "Энди бу дунёда яшолмайман, боламнинг изидан кетаман", деб ўзини сувга отди. Уни дарёдан чиқариб, "Кўп ўртанманг, болангизни топамиз", деб далда беришди. Бу гаплар онага таъсир қилмади.

Оқмозорликлар болани бир ой қидиришди. Бешинчи ҳафтада унинг нобуд бўлганини тан олишди.

Кампир ёлғиз қолди. Бошда у дарёнинг бўйига тез-тез бориб турарди. Кейинчалик шу ердан нари кетмай қолди. Ёздаям, қишдаям сувга термилиб ўтираверарди. Одамлар бунга кўникди, оқибатда ҳеч кимнинг у билан иши бўлмай қолди.

— Энди-энди мени тинч қўядиган бўлишди, — дерди у. — Бўлмаса уйдан бир қадам чиқсам ёш болалар ҳам қўлини бигиз қилиб кўрсатади, яна дарёга кетаяпти, деб. Бу менга оғир ботади. Мен ёш бола эмасман. Улар буни билмайди.

Қиш куни, қор учқунлаётганди. Уни доимгидай дарё лабида кўрдим. Мункайиб сувга тош отар ва гапириб қўярди. "Болажоним, қорнинг очдими, — дерди сувга қараб, — сенга нон опкелувдим. Ҳозир бераман, айланай". Бурилаётиб мени кўрди-да, сесканди, чийиллаб:

— Туф-э, туф, — деди ичига туфлаб, — шобирингни бериб келсанг бўмайдими? Ўтакам ёрилай деди-я. — Пича тургач: "Бу ёқда нима қиляпсан ўзи," деди.

— Молларни жилдириб келаятувдим. Сизни кўриб тўхтадим. Кетдик, рўмолингиз намиқиб қопди, — дедим.

У қўлини силтади. Кейин худди аразлаган боладай терс бурилиб олди. Шойига нон тугиб келган экан. Ноннинг охирги бўлагини олди-да, дарёга отди. Бир тўда балиқлар сузиб келиб, еийшга тушди. Кампир эса: "Вой болажоним-э, қорнинг очдими? Энанг ўргилсин, ол, е, болам. Еявер", деб дарёга тикиларди.

Мен ҳеч нарсага тушунолмасдим. Чинданам ўғли кўринаяптимикин, деб олдинга энкайдим, бироқ балиқлардан бўлак ҳеч нимани кўрмадим.

Кампир тинмасдан гапирарди. Гаплари ипга тизилган маржон доналаридай бир хил эди. Ниҳоят балиқлар тарқалиб кетди, кампир жаврашдан тўхтади. Шунда мен кампирнинг кўзларида умид учқунларининг изини кўрдим. "Ҳеч ким кўринмади-ку, шунча гапни кимга айтдингиз?", дедим. Аввалига у бироз ўйланди. Сўнг шундай деди:

— Балиқларни боламга ўхшатаман. Улар менга юпанч. Мен балиқлар билан овунаман.

Кампирнинг кўзида ёш ҳалқаланди. Юринг энди, қор ҳам тезлади, дедим. Кейин қишлоққа йўл олдик. Унинг унсиз ҳиқиллаши кўнглимни ҳуфтон қилди. Кечгача сиқилдим. Шундан кейин кампирнинг ёнига бормай қўйдим.

Мана, балиқлар кампирни ҳам олиб кетибди: Бўлди, энди бу ҳақда ўйламайман.

Дилмурод СОДИҚОВ

ЛАТИФБОЙНИНГ ЛОФЛАРИ

Китобингизни ўқидим

Кейинги йилларда китоб дўконларида севимли болажонларимизга аталган турфа хил китоблар тобора кўпайиб бораётгани айниқса қувонарлидир. Ёшлигидан китоб ўқишга ўрганган, халқимизнинг

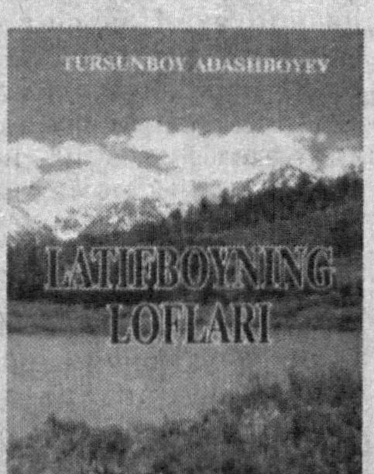

минг йиллик эртаклари сеҳридан баҳраманд бўлган болалар қалбида эзгулик, меҳр-оқибат ришталари пайдо бўлади. Фарзандларимизни китоб билан дўстлашишга ўргатсак, уларга турли байрамларда китоб совға қилишни одат қилсак, бу билан уларнинг мурғак дунёсига нур, зиё олиб кирган бўламиз.

Таниқли болалар шоири Турсунбой Адашбоевнинг болажонларга янги совғаси "Латифбойнинг лофлари" деб номланади. "Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси бош таҳририятида чоп этилган ушбу тўпламга шоирнинг турли йилларда ёзилган энг сара шеърлари жамланган бўлиб, уларнинг кўпларини жажжи китобхонлар ёддан билишади.

Турсунбой Адашбоев шеърларида болаларга хос содда ва қувноқлик, топқир ва абжирлик, алоҳида маҳорат билан ифодаланадики, уларни ўқиганда беихтиёр болалик йилларингиз ёдингизга тушади. "Латифбойнинг лофлари" айни шундай фазилати билан ҳам катта-кичик китобхонларга манзур бўлади деган умиддамиз.

СЎНГГИ ЯНГИЛИКЛАР.

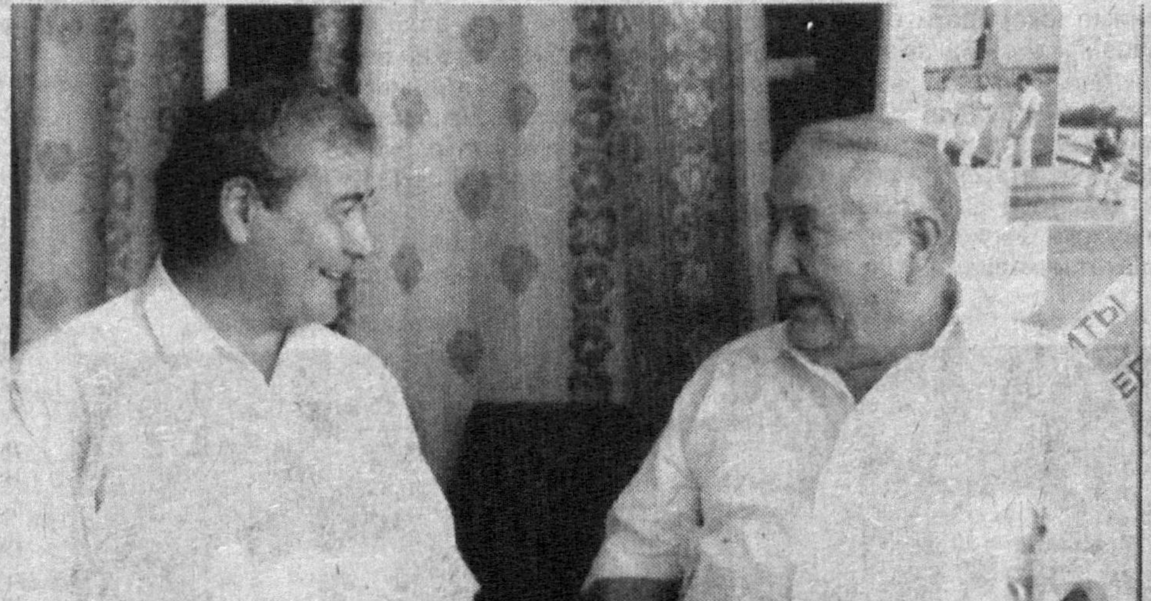

СУРАТДА: Ўзбекистон халқ шоири Тўлан Низом ва шоир Абдунаби Бойқўзиев

МАСАЛ ВА САҲНА

Масал одамлар хулқ-атвори, нуқсону қусурларини турли тимсоллар орқали фош этувчи бетакрор шеърий жанрдир. Жаҳон адабиётида Эзоп, Гулханий, Крилов каби забардаст масалнавислар кўп ҳам учрайвермайди. Чунки масал ёзиш учун катта иқтидор керак.

Масалчиликка меҳр қўйган ўзбек адиби Мухтор Худойқулов кўп йиллардан бери шу йўналишда қалам тебратмоқда. Унинг "Дарё ва Пўкак", "Зирапча", "Соялар", "Қирқ масал", "Аломат дунё" сингари шеърий ва насрий масаллар тўпламлари китобхонларга маъқул бўлган.

Мухтор Худойқуловнинг масаллари мавзу жиҳатидан ранг-баранг, уларда ҳаётнинг турли қирралари тасвир этилади, жамиятдаги нуқсонлар ҳажв остига олинади. Масалан, "Фил ва пашша" масалида Пашша барча жониворларга филнинг қариндошиман, деб мақтанади:

Қариндош бўлганчун
ўхшашмиз шунча,
Унда хартум бору, менда хартумча.

Бу билан шоир "Хўш, кимда номдорроқ хешу ақрабо?" деб ўзининг катта амалли қариндошларидан тиргак изловчилар устидан кулса, "Бароқ билан Лайча" масалида хушомадгўйлик иллатини масхара қилади. "Соялар" масалида эса жамиятга нафи тегмайдиган "соясимон" одамлар фош этилади. Масал давомида шундай ҳолат тасвирланган:

Бироз нафасини ростлаш маҳали —
Кўзи тушиб қолди ўз соясига,
Сояси ўхшайман деб эгасига —
Эгилса эгилар, турса — туради,
Тўхтаса — тўхтарди,
юрса — юрарди...
Қайга борса ундан қолишмас сира,
Тайин-товони йўқ кўланка, хира.

Масалдан қуйидаги ҳажвий-фалсафий хулоса чиқарилади:

Сояда нима айб — кўланка холос,
Соясимонлардан кулдик
биз бироз...

"Тулки билан Бўрсиқ" масали ҳам кишиларни тўғриликка, ҳалол меҳнат билан яшашга чақиради. Масалда тасвирланишича, Бўрсиқ қўшниси Тулкига ҳавас қилиб товуқ ўғирлагани боради, аммо уйни қўриқлаётган ит уни пийпалаб, адабини беради.

Ҳа, қўшнинг кўр бўлса
кўз қису, бироқ —
Агар ўғри бўлса юр ундан йироқ,
дея қиссадан ҳисса чиқарилади.

Мухтор Худойқулов масаллари орасида чуқур мазмунли, маҳорат билан ёзилган бундай асарлар анчагина.

Шуни айтиш керакки, масал ўз жанрий хусусиятига кўра маълум тугалланган шаклга эга драматик асар ҳамдир. Унда икки-уч "қаҳрамон"нинг ўзаро баҳси ва бундан келиб чиқадиган кучли хулоса берилади. Ҳажвий ҳолат ва тасвирлар асосига қурилган масални саҳнада ёки радио ва телевидение орқали ижро этиш ҳам мумкин. Шунинг учун сўз усталари, актёрлар, қизиқчилар бу жанрга тез-тез мурожаат қилишади. Мухтор Худойқуловнинг масаллари орасида ҳам ижро учун мос, мазмунан тагдор, ихчам ва кулгилилари кўп. Институтимизда ўқиган кўпгина талабалар имтиҳон пайтида М.Худойқуловнинг масалларидан фойдаланганликларини айтишади. М.Уйғур номидаги Тошкент Давлат санъат институти талабалари билан саҳна нутқи, актёрлик маҳорати бўйича олиб бориладиган машғулотларда ҳам бу жанр жуда қўл келади. Шу боисдан ҳам, "Саҳна нутқи" фани бўйича тузилган дастурда масал жанри бўйича ўқув ва амалий-ижодий машғулотларга алоҳида ўрин ажратилган. Аммо афсуски, масал жанрида ёзилган китоблар жуда кам. Мухтор Худойқуловнинг мазкур масаллар тўплами китобхонлар учунгина эмас, санъат ихлосмандлари ва талабалар учун ҳам айни муддао.

И.ЖУМАНОВ,
Тошкент Давлат санъат институти ўқитувчиси

Муҳаммад ҒАФФОР

Сувратимни чизади қалам

ЕСЕНИН

Ҳар кун шундай ўтар кунларим
Ғала-ғовур майхоналарда.
Хатарлидир юрган йўлларим,
Кетаяпман сирпанч қояда.

Бошим узра ёлворади ой:
Адашмагил, уйга қайт, болам.
Усти-бошим қараб бўлмас, лой,
Сувратимни чизади қалам.

Кучукчамга шеърлар ўқийман,
Қандай яхши, қарсак чалолмас.
Сатрларда дунё тўқийман,
Кўзларини мендан ололмас.

Ҳар кун шундай ўтар кунларим
Ғала-ғовур майхоналарда.
Хатарлидир юрган йўлларим,
Кетаяпман сирпанч қояда.

* * *

Ҳаёт уммонида учрашиб қолдик,
Севгига шарафлар ўқидик тинмай.
Севиб чарчамадик, севиб толмадик,
Қанча довуллар-у бўронга кўнмай.

Бизни буколмади ҳижрон тунлари,
Юлдузлар ўзига чорлади доим.
Дўстлар ҳам хиёнат қилган кунлари
Дарахтга суяндик, дарахт мулойим.

Нафс ботқоғига асло ботмадик,
Тунлар кутиб олди бизни ойчечак.
Бу дунёга келиб ҳеч на топмадик,
Кўзга суртганимиз бўлди бойчечак.

* * *

Бойчечак кулади —
қиқирлаб, қиқирлаб, қиқирлаб,
майсалар эшитган —
шивирлар, шивирлар, шивирлар.

Кўксингда нимадир тепади,
ой маъюс силайди хаёлни.
Сездирмай шабада ўпади
деразадан қараган аёлни.

* * *

Хиёнатдан торттил қадамни,
Севсанг агар қароғингда куч.
Тирилтирар ўлган одамни
Битта сўз-у, биргина ўпич.

Қувиб юбор дилдан рўёни,
Коинотни ололмаган из.
Йиртиб юборади дунёни
Битта ўпич, биттагина сўз.

* * *

Балқиб турар кўкда тўлин ой,
Қимирлашга қўрқасан ҳатто.
Сокингина шилдирайди сой.

Шундай гўзал, шундай саришта,
Бу дунёда йўқдай сағирлик.
Мен севаман, деган сўз ҳатто
Бу кечага қилар оғирлик.

ТАРИХ МАСЪУЛИЯТНИ СЕВАДИ

Мустақиллик даври адабиётида тарихий мавзуда яратилган асарлар алоҳида ўрин тутади. Истиқлол шарофати билан халқимизнинг ўтмиши, шон-шавкатли аждодларимиз сиймоси ҳаққоний тасвирланган асарлар ёзилиб, чоп этилиб келинаётир. Энг муҳими, тарихга холис ёндашиб, ўтмиш воқеа-ҳодисаларини, тарихий шахсларни ҳар қандай мафкуравий тазйиқлардан холи, эмин-эркин тасвирлаш имконияти ижодкорларнинг ушбу мавзуга қизиқишини ошираётир. Айни пайтда, тарихий асарга қўл уриш ёзувчидан жуда катта масъулиятни талаб этади.

Таниқли ёзувчи Эркин САМАНДАР билан адабиётшунос Адҳамбек Алимбековнинг суҳбатида айнан шу — тарихий мавзуга мурожаат этган ижодкор масъулияти ҳақида фикр юритилади.

Адҳамбек АЛИМБЕКОВ: — Кейинги йилларда тарихий мавзуга қизиқиш ижодкорлар ўртасида ҳам, китобхонлар ўртасида ҳам бир қадар ортиб бораётганига гувоҳ бўлиб турибмиз. Шубҳасиз, бу ўтмишга холис муносабатда бўлиш ҳуқуқини, ёзувчига ижод эркинлигини берган истиқлолимиз шарофатидандир. Бу борадаги ҳозирги жараённи яқин ўтмишдаги шароит билан таққосланганда хаёлингиздан қандай ўйлар кечади?

Эркин САМАНДАР: — Асл моҳият таққослашда кўпроқ очилади, албатта. Шўролар даврида ҳам тарихий асарлар озмунча ёзилган эмас. Лекин "раҳмат" ўрнига аксар ҳолларда ёзувчилар таъқибга учрашганидан хабарингиз бор. "Навоий" романи учун, гарчи асарда ўша давр талаби четлаб ўтилмаган бўлса-да, устоз Ойбек қандай маломатларга қолгани маълум. "Жалолиддин Мангуберди" драмаси учун Шайхзодани қамашган. Миркарим Осим ҳам, аслида эҳтиёткорлик билан ёзган бўлса-да, тарихий асарлари учун жазога тортилган... Бу рўйхатни давом эттириш мумкин. Лекин "улуғ оғаларнинг" тарихимизни бузиб кўрсатган асарлари кўкларга кўтариб мақталган, мукофотларга сазовор бўлган.

Энди, шукрки, тарихимизни ўзимиз ёзаяпмиз. Кўпда ҳаққоний асарлар яратилаётгани қувончли ҳолдир. Лекин шошқалоқлик ҳоллари ҳам кўзга ташланади. Энди ўзимиз ўзимизнинг илдизимизга билиб-билмай болта урмайликда. Бир улуғ қаҳрамонни мақтаймиз деб, унга замондош бўлган иккинчи бир улуғ қаҳрамонга тош отиб қўйишдан эҳтиёт бўлишимиз керак.

Буюк зотлар, дейлик, Машраб ҳақида асар ёзиш осон экан-ми?! Аввало, Машраб зоҳиран мураккаб сиймо. Ботиний дунёси эса, унча-мунча ёзувчининг тасаввур доирасига сиғиши қийин. Бу мавзуга қўл урадиган ёзувчи тасаввуф илмини чуқур билиши ва у билан боғлиқ воқеа-ҳодисаларнинг мағзини чақа олиши шарт. Қалами ҳам шунга монанд бўлиши ҳақида эса гапириб ўтириш ортиқча.

Демоқчиманки, тарихий мавзуда қалам тебратишга фақат хоҳишнинг ўзи камлик қилади. Тарих масъулиятини севади. Масъулият эса, истеъдод билан эгизак.

А.АЛИМБЕКОВ: — Тарихий мавзудаги асар учун факт ва бадиий тўқима ўртасидаги мутаносиблик жуда зарур, деб ҳисоблайсизми?

Э.САМАНДАР: — Албатта, бундай мутаносибликни икки қўллаб ёқлайман, номувофиқликка эса тоқатим йўқ. Аёнки, тарихий мавзудаги асарда қаҳрамонлар икки хил бўлади: тарихий шахслар ва тўқима образлар. Ёзувчи қаҳрамонлар тақдири ва воқеалар тасвирига шундан келиб чиққан ҳолда ёндашмоғи керак, албатта. Бироқ бунга риоя этилмай ёзилган асарларни ҳам биламиз. Масалан, ўзимизда ва чет элларда яратилган айрим бадиий асарларда ўлмас ҳукмдор ва қаҳрамонларимиздан бири Темур Маликни бормаган мамлакатларга олиб боришади, қилмаган ишларини қилдиришади. Ёки Султон Жалолиддиннинг синглиси Хонсултон бегимни муаллифлар ўлимидан анча олдин дарёга ташлаб ғарқ эттиришади. Ваҳоланки, уларнинг бундай тарихий ҳақиқатга зид тасвиридан кейин, ҳақиқатда Хонсултон бегим фарзандлар туғиб, уларни вояга етказгани факт-ку!

Тушунаман, муаллиф мантиққа суянади, воқеалар мантиқан унинг тасаввуридагидек бўлиши мумкин. Лекин ҳар қандай мантиқ ҳаёт ҳақиқатидан келиб чиқмоғи шарт.

Прототипнинг йўриғи бошқа. Бунда ёзувчи ўз фантазиясига таянади. Лекин, барибир, фантазия ҳам мантиққа зид бўлмаслиги лозим.

А.АЛИМБЕКОВ: — Олис ўтмишда муаррихлар Султон Жалолиддин ҳақида, мўғул босқини тўғрисида рисолалар ёзиб қолдиришган. Уларнинг қайсилари сизга маъқул ва нима учун? В.Ян, Г.Абашидзе, Ўрдубодий, Азиза хоним, Н.Камол, Ё.Баҳодир ўғли, Н.Ҳижозий сингари адибларнинг Султон Жалолиддин шахсига мурожаат қилишларининг сабаби нимада, деб ўйлайсиз?

Э.САМАНДАР: — Чингизхон босқини ва унга қарши олиб борилган жанг-жадалларни ўз кўзи билан кўрган уч тарихчи борки, уларнинг асарлари кейинги муаллифларнинг битикларига қараганда ишончлироқдир. Булар Ан-Насавий ("Сирот ул-султон"), Ал-Асир ("Тарих ал-комил") ва Ал-Жузжоний ("Носир жадваллари"). Улардан кейин ўтган тарихчиларнинг аксарияти мўғуллар саройларида хизматда бўлишган, табиийки, кўпроқ Чингизхон юришларини мадҳ этиш йўлидан боришган. Буни тушунса бўлади.

Юқорида тилга олинган уч муаллиф орасида эса мен Ан-Насавийни алоҳида ажратиб кўрсатган бўлардим. Нега? Чунки у Султон Жалолиддиннинг элчиси сифатида кўп мамлакатлар подшоҳлари билан музокаралар олиб борган, сиёсий, халқаро алоқаларда фаол иштирок этган, Султон Жалолиддин билан сафарларда, жангоҳларда бирга бўлган, уни яхши билган ва энг муҳими, воқеаларни холис баён этган. Бу унинг асарида ярқ этиб кўриниб турибди. Ортиқча мақтов ҳам, ноўрин танқид ҳам йўқ.

Эътиборга молик яна бир факт шуки, бу асар Султон Жалолиддин вафотидан кейин орадан ўн йил ўтиб, қонли воқеалар атрофидаги туманлар тарқаб, борлиқ бир қадар тиниқлашганидан сўнг ёзилган.

Кези келганида академик Зиё Буниёдовнинг Ан-Насавий асарини таржима этиб, нашр эттирганини алоҳида таъкидлаш жоиз. Шўролар сиёсати авжига чиққан бир даврда бу ишга қўл уришнинг ўзи жасорат эди. Асарни чоп эттириш йўлидаги тўсиқлардан ҳимояланиши мақсадида китоб аввалига "Ўзбек халқининг буюк саркардаси Собир Раҳимовга бағишланади", деган сўзлари ёзилган.

Бу китоб истиқлол шарофати билан ўзбек тилига таржима қилиниб, (таржимон Камол Матёқубов) чиройли муқовада нашр этилди. Буни табриклаш керак. Фақат бир нарсага — нашрдаги З.Бунёдов шарҳларига, ёзилган даврни ҳисобга олган ҳолда, танқидий кўз билан қаралса, фойдадан холи бўлмайди, деб ўйлайман.

Албатта, бошқа халқлар ёзувчиларининг тарихимизга мурожаат этиб, бадиий асарлар ёзишгани қувонарли ҳол, аслида. Лекин шўролар даври тақозоси биланми ёки муаллифларнинг ўз қарашлари туфайлими, баъзи асарларда, хусусан, гуржи адибининг "Ялдо кечаси" номли романидаги айрим ўринларда Султон Жалолиддиннинг юришларига салбий муносабат яққол кўриниб туради. Бироқ ушбу мавзудаги озар адиблари асарлари ҳақида бундай деб бўлмайди. Уларда Султон образи холис тасвирланган, Кавказ халқларини мўғул босқинчиларига қарши бирлаштирувчи буюк халоскор саркарда ва шоҳ сифатида гавдалантирилган.

Юқорида сиз тилга олган айрим ёзувчилар, мавзуга эркин ёндошиш истагидан бўлса керакки, баъзи тарихий фактларни кўрсатишда ҳаққонийлик принципига риоя этишмаган, улар тасвирлаган бош қаҳрамоннинг ўлими билан боғлиқ воқеалар ҳақиқатга тўғри келмайди.

Темур Малик ва мўғул элчиси, асли хоразмлик Маҳмуд Ялавоч образлари ҳам тарихий фактлардан узоқлашган ҳолатда яратилган... Нима ҳам дердик, ҳар қайси ёзувчининг ўз мақсади ва услуби бор, эркин фикрлашга ҳақи ҳам йўқ эмас. Буни ижод дейдилар.

А.АЛИМБЕКОВ: — Тарихчилар ҳам (ҳозирги айрим олимларимиз бундан мустасно), ёзувчилар ҳам мағлубиятнинг бош айбдори сифатида Алоуддин Хоразмшоҳни кўрсатишган. Уни иродасиз, қўрқоқ киши сифатида таърифлашган. Кўрган бўлсангиз, хитойлик киночилар суратга олган "Чингизхон" номли сериалда ҳам айни шундай талқин мавжуд...

Э.САМАНДАР: — "Султон Жалолиддин" номли романимни ёзишга тайёргарлик кўраётиб, қаҳрамонларимнинг ҳар бири ҳақида мулоҳаза юритган, фикрларимни дафтарга (уни "Жараён дафтари" деб атаганман ўзимча, туширган эдим. Алоуддин Хоразмшоҳ ҳақида ёзганларимдан бир шингил ўқиб берсам:

"Мабодо Хоразмшоҳ қўшин тизгинини (ярим миллионли лашкар-а!) Жалолиддин Мангубердига берганида у Чингизнинг пайини қирқмасмиди? Шундай бўлишига шубҳа йўқ эди-ку.

Буни Хоразмшоҳ билмасмиди? Умри жанг-жадалларда ўтган, кўп таҳликали савашлардан омон чиқиб, ўз ғолибона юришлари билан салтанат ҳудудларини мисли кўрилмаган даражада кенгайтиришга, довруғини дунёга ёйишга қодир бўлган сиймо юқоридаги оддий ҳақиқатни билмаслиги мумкин эмас.

Хўш, нега у шундай қилмади? Бунинг сабаблари кўп. Қисқача бундай дейиш мумкин: Хоразмшоҳ ўз кучига ортиқча ишониб, ўз қудратини етарли баҳолай олмади ва Чингизхоннинг ўта усталик билан қурилган тузоғига тушиб қолди. Қолаверса, мамлакат ичкарисидаги сиёсий аҳвол ҳам қалтис бўлиб, шоҳ ўз онаси раъйига (ҳар бир қалъа ўзини ўзи ҳимоя этсин) қарши чиққудай бўлса, салтанат парокандаликка юз тутиши, ўзаро ички урушлар бошланиб кетиши эҳтимолдан узоқ эмасди.

Бундай нохуш ҳолатнинг юзага келишига ҳам шоҳнинг ўзи сабабчи экани аён. Сўнг, мушкул дамларда ҳам у кўпгина саҳв-хатоларга йўл қўйдики, бу инқирозга олиб келиши муқаррар эди. Буларнинг ҳаммасидан Чингизхон моҳирона фойдаланди, саройда асосий ўринларни эгаллаб ўтирган аъёнлар номидан сохта хат тайёрлатиб (улар гўё Хоразмшоҳдан юз ўгирган тарзда), уни шоҳга етказдирган ва шу тариқа юрагига ғулғула уруғини сепган эди.

Булар бари ҳақиқат. Лекин уни қўрқоқ деган гапларга қўшилиб бўлмайди. Йўқ, у қўрқоқ эмас, у адашган шоҳ! Ғайрли кимсаларнинг сўзларига кириб, кўп нотўғри қадамлар қўйган, алал-оқибат қарғишига қолган шоҳ! Одамга (гарчи у шоҳ бўлса ҳам) бир қарғиш тегмасин экан...".

Энди сиз юқорида тилга олган "Чингизхон" сериали ҳақида. Тан бериш керак, филм кўп қиррали, Чингизхон юришларини (қирғинларини) кўрсатиш учун маблағни аяшмагани кўриниб турибди. Фотиҳ образи ихлос билан яратилган.

Лекин гап Туронзамин ҳақида кетганида бошқача манзараларга дуч келамиз. Ажабланарли жойи шундаки, буюк ўтимишимиз ғариб (мен аждодларимизнинг руҳий дунёсини назарда тутаяпман) қилиб кўрсатилган. Масалан, Алоуддин Хоразмшоҳ саҳнасини олайлик. Чингизхон мамлактни вайронага айлантираяпти-ю Хоразмшоҳ саройда шароб устига шароб ичиб, ярим яланғоч гўзаллар рақсини томоша қилиб ўлтирибди. Энди бундоқ эмас-да.

Ўрни келди, айтай, биз буюк аждодларимиз Амир Темур, Султон Жалолиддинлар ҳақида кўп серияли филмлар яратишга астойдил киришмоғимиз, ўз тарихимизни бизни яхши билмайдиганлар ёки билиб ўзларини билмасликка олаётганларга тўғри, ҳаққоний кўрсатиб бермоғимиз керак.

А.АЛИМБЕКОВ: — Тарихий мавзудаги асарларнинг бадиий жиҳатларига, аниқроғи, тил хусусиятларига эътиборни қаратмоқчи эдим. Тарихий асарларда архаик сўзларни кўп ишлатиш китобхонга қийинчилик туғдирмайдими?

Э.САМАНДАР: — Сўзни асарнинг жони дейишади. Қаҳрамонларнинг нутқи, муаллиф нутқи — ҳар бири ўзига хос, ҳар бир ибора ўз ўрнида бўлиши — китобхонни жалб этадиган асосий омиллар. Воқеа бўлиб ўтадиган макон ва замоннинг муҳити орқали яратилади. Бошқача айтганда, сўз қаҳрамонлар яшаб турган замоннинг нафасидир.

Бироқ бу, масалан, минг йил олдин яшаб ўтган қаҳрамонлар нуқул ўша замон тилида гапириши лозим, дегани эмас. Айни пайтда, улар ҳозирги замон тилида гапирсалар ҳам ғайритабиий чиқади, албатта. Муаллиф нутқи ҳақида ҳам шундай дейиш мумкин.

Демакки, тарихий мавзудаги асар китобхон бемалол тушуна оладиган, таъбир жоиз бўлса, қоришма тилда ёзилиши керак, деб биламан. Бу — асар қаҳрамонининг нутқи унинг ўзи яшаган замон тилидан узоқлашмаслиги зарурлигини билдиради. Масалан, ҳозир биз шаҳар деб атайдиган макон аввал қалъа ёки кент деб аталган бўлса, ўша давр одами (қаҳрамон) шунга монанд гапиради-да. Бироқ қадимий давр руҳини бераман деб, тилни мураккаблаштириб юбориш ножоиз.

Шу ўринда ўз тажрибамдан келиб чиқиб айрим мулоҳазаларни айтиб ўтсам. Шўролар даврида "султон" сўзи хушланмагани, хон, султон, шоҳларга золим ва қонхўр, тараққиёт душманлари сифатида қора чалпаб келингани маълум. Лекин собиқ "марказ"дагилар ўз тарихида ўтган ҳукмдорлар номларини, улар қанчалик зулмкор бўлишган бўлмасин, ҳамиша ҳимоя қилишни унутмаганликлари ҳам рост.

Эндиликда биз бошқалар "шоҳ" ва "султон" сўзига қандай қарашаркин, деган андишадан, шукрки, қутилганмиз. Оддий одамларнинг яхши-ёмони бўлганидек, шоҳларнинг-да донишманди ҳам, қабиҳи ҳам ўтган. Гап қайси тоифани кўрсатишни мақсад қилиб олинганига боғлиқ, албатта.

Асаримда Жалолиддин Мануберидининг султон мақомига урғу берилганига келсак, айтиш жоизки, унинг султонлиги ҳақиқат. Отаси Алоуддин Хоразмшоҳ оламдан ўтаётиб султонлик камарини унга бергани, Жалолиддин Мангуберди Ануштегин Хоразмшоҳларнинг сўнгги вакили экани ҳеч кимга сир эмас. Ахир, оз сонли аскар билан ёвга қарши мардона кураш бошлаб, лак-лак қўшин тўплаган, чингизийларга қирон солган, Ҳиндистоннинг бир қисмини, Хуросон ва Эрон, Ироқ ва Озарбойжон, Гуржистонни ягона байроқ остида жамул-жам айлаб, ўн бир йил давомида тожу тахт соҳиби сифатида донг таратган қудратли ва заковатли зот султон бўлмай ким?!

А.АЛИМБЕКОВ: — Дарвоқе, романингизда Султон Жалолиддиннинг шоирлигига ишора қилгансиз. Бу ҳам тарихий фактми ёки бадиий тўқимами?

Э.САМАНДАР: — Султон Жалолиддиннинг шоирлиги бор гап. Мана, бунинг далили. Эронлик шоир, муаррих ва давлат арбоби Ризоқулихон Ҳидоят (1800 — 1871) элчи сифатида 1851 йили Хоразмда бўлганида ўтган буюк аждодларимиз ҳаёти ва ижоди билан ҳам яқиндан танишади. У кўплаб қўлёзмалар қатори "Мажма ал-фусаҳо" тазкирасини кўздан кечираркан, "Шеър битган ҳукмдорлар" қисмида Султон Жалолиддиннинг қуйидаги рубоийсини учратганлигини айтади ва ўзининг "Сафоратномайи Хоразм" асарида шу рубоийни келтиради:

Дар разм оҳаним ва дар базм чу мум,
Бар дўст муборакиму
бар душман шум,
Аз ҳазрати мо баранд инсоф ба Шом,
Ва-зи ҳайбати мо баранд
зуннор ба Рум.

Мазмуни: Курашда темирдек қаттиқ, базмда мумдек мулойиммиз, Дўстга шарофатлимиз, душманга бермасмиз омонлик. Улуғворлигимиздан набийлар юрти Шомга диёнат намунасини элтурлар. Қаҳримиз салобатидан кофирлар эли Румга шафқатсизлигимиз хабарини олиб кетурлар.

Мазкур рубоийнинг ҳам бадиий, ҳам мазмун жиҳатдан юқори даражадаги Султон Жалолиддиннинг бошқа асарлар ҳам ёзганига ишонч туғдиради.

Ан-Насавий асарида келтирилган бир муҳим маълумотдан Султоннинг чуқур исломий илм соҳиби ҳам бўлганлигини билиб олиш қийин эмас. Султон Исфаҳонда ва Табриздалик пайтларида жомеъ масжидларида бўлиб, тасаввуф намояндалари билан узоқ суҳбатлар қуради (рамазони шариф кунларида учрашувлар узлуксиз давом этади), Қуръони карим ва ҳадиси шарифлар бобида қимматли фикрлар билдириб, аҳли уламони ҳикматлардан баҳраманд ҳам этадики, бу унинг серқирра истеъдодидан ёрқин нишонадир.

А.АЛИМБЕКОВ: — Султон Жалолиддининг тулпори Қорабайир ҳақида сўрамоқчи эдим. Ўзбек фольклорида ҳам, ёзма адабиётимизда ҳам, хусусан, Муҳаммад Алининг "Улуғ салтанат"ида Хонуғлон, Тоғай Муроднинг "От кишнаган оқшом"ида Тарлон каби ажойиб от тимсоллари яратилган. Сиз асарингизда Қорабайирга қандай бадиий юкни юклагансиз?

Э.САМАНДАР: — Лев Толстойнинг "Холстомер" қиссасини ўқигансиз. Унда гап кучи танасига сиғмай айқириб турган учқур отнинг ахта қилиниши, жониворнинг шундан кейинги аянчли қисмати ҳақида кетади. Бу асар ўз вақтида буюк режиссёрлардан бири Товстногов томонидан саҳналаштириб, Ленинград (ўша пайтдаги номи) театрида ўйналган, сўнгра телевидение орқали намойиш ҳам қилинган. Бу асарни бизда таниқли режиссёр Наби Абдураҳмонов ёшлар театрида саҳналаштирди.

Асарни ўқиганда ҳам, спектаклларни томоша қилганда ҳам гап ахта қилинган от ҳақида кетаётганини унутади киши, жонивор кўз олдингизда қисмати фожиали одамдай гавдаланади.

Хоразмда Амударёнинг туя бўйнига ўхшаб кетадиган жойи бор. Қадимдан бу масканни Туямўмин, деб аташади. Айни шу қирғоқда тошларга отнинг туёқ излари муҳрланиб қолган — ҳазрати Алини бериги соҳилдан наригисига учиб олиб ўтган дулдул излари. Султон Жалолиддиннинг Қорабайири менга ўша афсонавий дулдул бўлиб кўринган. Бошқача бўлганида у Султонни дарёдан олиб ўтолармиди? Гарчи оддий отлардан бўлганида одамга ўхшаб гоҳ қувонса, гоҳ ўкиниб, фақат одам боласигагина хос ички эврилишларни бошдан кечирармиди?!

Қорабайир кўрсатган бу жасорат-мўъжизадан кейин Султон уни сийламоқчи — минбад устига эгар урдирмай, фароғатда яшатмоқчи бўлганида ҳамма нарсага тушунган от ўзининг сафдан чиқарилишини тушунишни истамай исён кўтарадики, бу энди қора ғазаб белгиси эмас, балки бир умрлик садоқат нишонасидир. Сиз айтмоқчи, бу образга юкланган бадиий юк мана шунда бўлса керак.

А.АЛИМБЕКОВ: — Тарихий мавзуда асар ёзишга ҳавасманд ёшларга қандай истак-тилакларингиз бор?

Э.САМАНДАР: — Максим Горький бир вақтлар "бир фоиз талант, 99 фоиз меҳнат" шиорини ўртага ташлагач, бир фоиз талантга эга қаламкашлар енг шимариб ишга киришиб кетган ва ўртамиёна, ундан ҳам пастроқ асарлар урчигандан урчиган эди. Ахир, бир фоизгина талант билан нима ҳам қила олиш мумкин, гарчи 99 фоиз меҳнат қилинса-да.

Аслида талант ҳам, меҳнат ҳам юз фоиз бўлғандагина нурли асарлар дунёга келиши қадим-қадимдан маълум.

Ёш ижодкорларга ҳам истак, ҳам тилак сифатида дердимки, ёзувчи ўқишни бир қадар эса-да канда қилишга ҳақсиз, агар у ўз адабиёти, ўз сафдошлари асарларини, қадимги ва бугунги дунё адабиётини ўқимаса, уни ҳам ўқишмайди ёки тўғрироғи, ўқишга арзигулик китоб яратиши амримаҳолдир.

Энг муҳими, ёзувчи ўзи айтган, ёзган ибратли гапларга ўзи амал қилиши лозим. Зеро, ижод ҳалол иш. Ҳалолликни талаб этади.

Шайхзода таваллудининг 100 йиллигига

ШОИРНИНГ ТАЯНЧ НУҚТАСИ

Қиш чилласида, борлиқни қор қоплаганида изғирин салтанати абадийдек туюлади. Лекин баҳор қуёшининг илк кунларидаёқ ундан ном-нишон қолмайди. Шундай пайтларда мангулик қаердан бошланиб, ўткинчилик қайда поёнига етиши ҳақида ўйлайсан киши ва атоқли шоир Шайхзоданинг "Шаҳарлар боқийдир, умр ўткинчи, Дарёлар собитдир, сувлар — кўчкинчи" ("Тошкентнома") сингари залворли сатрлари руҳимизга тетиклик бағишлайди. Шоир борлиқнинг асосини, мангулигини курашларда, зиддиятларда кўради: "Яхшилик ва ёмонлик, маърифат ва нодонлик, қўрқоқлик, қаҳрамонлик, таҳлика ва омонлик, юракдаги қувончли хотиралар ёки битмас яралар — Мана булар, бу излар — дунёмиз уммонининг соҳилидан кўчмайди" ("Излар").

Қадимда ўтган донишманд Архимед: "Қани ўша таянч нуқтаси? Уни кўрсатинг, мен дунёни кафтимда кўтараман", деган экан. Шайхзода ана шу таянч нуқтани яхшиликда, меҳрда деб билади. Зеро, "Дўстлар, яхшиларни авайлаб сақланг! "Салом" деган сўзининг салмоғин оқланг! Ўлганга юз соат йиғлаб тургандан, Уни тиригида бир соат ёқланг!" сатрларидаги фикр ва туйғуларнинг муштарак ифодаси Шайхзоданинг шахс ва ижодкор сифатидаги феноменини намоён этади. Бу феномен мафкуравий исканжаларда тобланган, ҳаёт синовларидан муваффақиятли ўтиб, ўзлигини йўқотмаганлиги боис авлодларга ибратдир. Собиқ шўро тузумининг қатағон сиёсати Шайхзодани она юртини ташлаб чиқишга мажбур этиб, ўзбек диёрига етаклаб келди, уни ўзбек адабиёти донғини таратувчи куйчига айлантирди. Бу ҳақда кейинчалик шоирнинг ўзи: "Кўр наҳрин мулойим, тинч музикаси Кўнглимда уйғотди куйлаш ҳавасин. Лекин шоирликнинг нозик толеи Кулди Сирдарёнинг ҳавзаларида. Ўзбек қуёшининг чин оталиги Акс этди мастава косаларида" ("Тошкентнома"), дея фахр билан ёзган эди.

Мақсуд Шайхзоданинг "Шарқ ҳақиқати" газетасида 1929 йили эълон қилинган "Трактор" шеъридан 1966 йили ёзган "Ғафурга хат" шеърига бўлган ижодига назар ташласак, шоир сиёсий, публицистик, фалсафий лириканинг гўзал намуналарини яратганлигини кўрамиз. Тўғри, улар орасида ўша давр сиёсати таъсирида яратилган шеърлар ҳам йўқ эмас. Аммо унинг даврнинг долғали тўфонларини писанд этмайдиган, нотинч тўлқинлар оша нурли соҳилларига эсон-омон етиб бора оладиган улуғвор кема янглиғ қудратини намойиш этадиган асарлари адабиётимизнинг бебаҳо бойлигидир. Дарҳақиқат, "Драмада сўз бу ҳаракат, сўз ҳаракатга тенг, қоғозга тушишдан аввал уни кўриш керак. Чунки драматургнинг ҳар бир ортиқча сўзи — театрдан чиқиб кетган томошабиндир", дея ёзган Шайхзода шеърларида ҳам сўзнинг ифода салмоғига, таъсир қувватига, оҳанг ва фикр муштараклигига эътиборни қаратган.

"Фикрлар шоири" (Ҳ.Олимжон ибораси — **С.А.**) Шайхзода тасвирни изчил таранглиқда ушлаб туради. Бунга у илк сатрда қўлланган сўз, иборани сўнгги сатрларда кучайтириб такрорлаш орқали эришади: "Муҳаббат бобида энг қизиқ қисса, Лаблар қовушмоғи — бўсадир, бўса!!! Ҳаловат базмида ширидан ширин Ширинни шимиргин, қидирма сирин. Ўп-у суриштирма, асти у ёғин, Гилосин егину, сўрама боғин..." ("Бўсанинг уруғи"); "Кўчалардан кўчага Кечалардан кўчага кўчилар. Май ўрнига дудоқдан бўса деган булоқдан ичилар" ("Қўшиқ ўрнида"); "Бу — меҳнатнинг тантанаси, пахтакорлар байрами. Пахтакорлар дейилдими, демак, ўзбек байрами, Элда байрам дейилдими, демак, юртнинг кўклами! Юртда кўклам дейилдими, демак, дилнинг йўқ ғами!" ("Бу меҳнат байрами, пахта байрами").

Шайхзода шахсиятига хос вазминлик унинг шеъриятида кўзгудагидек акс этган. Ҳис-туйғулардан кўра фикрнинг сатрларда устуворлик касб этиши, балки шундандир. Шоир шеър оҳангдорлигини, мисралар мусиқий қаторини таъмин этувчи муносиб сўзни топишга эришади. Улардан янги сўзлар ясайди. Ушбу жараённи изоҳлаб: "Шеър — ҳаёт оҳанги. Шунинг учун унинг оҳангига қараб юрасиз, унга бўйсунасиз, унинг деганини қиласиз, қилмасангиз у шеърни ҳеч ким ўқимайди. Оҳанг ўзига яраша сўз, образ талаб қилади. Мен шунда агар у истаган сўзни тополмасам, албатта, сўз ясайман. Эҳтимол, у сизнингча бўлмас, эҳтимол, янгилигидан шундай туюлар сизга, китобхонга, кейин барибир киришиб кетади, янги кўйлакдай", дейди Шайхзода. Дарҳақиқат, шоир шеър таъсирчанлигини ошириш учун ўзбек тилининг луғат бойликларидан моҳирлик ва қунт билан ижодий фойдалана билган: "Кўтара олмадик шунча азобни, Учирдик диллардан манхус китобни" ("Қонун"); "Сўқмоқ йўлда эзилиб ётган Майсаларда улуғ масаррат" ("Баҳорда ёмғир"). Ушбу сатрлардаги **манхус, масаррат** сўзлари ихчам мисраларда муҳим фикрнинг ифодаланишига хизмат қилган. Шоир ўзи ясаган "бенафас", "асиб", "синоқли", "вафонинг сими" каби сўз ва ибораларни шеърга маҳорат билан сингдириб юборади: "Абадий нурлардан асиб дарахчи" ("Мувашшаҳ"); "Мени кўрса ёвлар бенафас, Минг қарғага битта кесак бас!" ("Юлдузларга бўлдим ҳамсоя"); "Сенинг ишларингдир вафонинг иши" ("Пахта ғазали"); "Олдимизда турган кунлар, Булар — синоқли кунлар" ("Синоқли кунлар").

Таниқли адабиётшунос олим И.Ғафуров шоир шеъриятидаги ўзига хос жиҳатни таърифлаб: "Баъзан мен Шайхзода шеърларини ўқиганимда туннелдан гулдурос билан отилиб чиққан поездни эслайман", деб ёзади. Дарҳақиқат, шоирнинг оғир, вазмин мисралари ортидаги "фикр поезди" шеър давомида шиддатли тезликка эришади, улкан маъно юкини шеър сўнгига элтиб, теран фалсафий умумлашмалар чиқарилишига асос бўлади. Шайхзоданинг 1962 йили ёзган бир шеърида на иссиқ ва на совуқни ёқтирадиган инсоннинг мураккаб ички олам тасвирланган. Шеър қуйидаги фалсафий фикрлар билан якунланади: "Шундай экан табиати одамзотнинг, ҳаётнинг, Зиддиятлар савашига ютқазишлар, ютуқлар. Имкон билан орзуларнинг қовушмоғин истар у, Гўё тағин иккинчи бир ҳаёт бордай шошилар. Ва биринчи ҳаёт отин қамчи саваб қистар у, Боғ ва саҳро, жар ва кўприк олис йўлда қўшилар".

Шайхзода ўз услуби ҳақида шундай ёзган эди: "Шоир соати, жуда бўлмаганда, бир соат олдин юриш керак. Менинг услубимни баъзилар китобхон ҳазм қилолмайди, дейишди. Бу ҳам ана шу янгиликдан бир соат олдин юришдан".

Шайхзода шеърни шакл ва мазмун жиҳатидан мукаммаллаштириш йўлида изчил изланган ва катта муваффақиятларга эришган. Фикр таъсирчанлигини ошириши учун бадиий тафсиллардан, сифатлаш ва ўхшатишлардан, таққос ва тематик параллелизмлардан, такрор ва қаршилантиришлардан самарали фойдаланган. Бадиият завол билмаслигини англагани ҳолда умумбашарий ғоялар сингган шеърий дурдоналари билан ўзбек адабиёти ривожига улкан ҳисса қўшган. Шоир асарларининг бугун ҳам севиб ўқилиши сири шунда бўлса ажаб эмас. У шеърларининг бирида шундай башорат қилган эди: "Элга дастёр бўлса шеърларимиз, Демакки, умримиз ўтмабди бекор!..". Дарҳақиқат, шоир ижодий мероси ҳур диёримизнинг озод инсонлари маънавий дунёсини бойитишда муносиб хизматини адо этаётир.

СУРАТДА: Шайхзода аёли (ўнгда) Сакинахоним ва унинг синглиси Ширин билан.
Сурат Ойбек уй-музейи архивидан олинди.

Акбарали САБИРДИНОВ,
филология фанлари доктори

Доимий ҳамроҳ

«Ўзбек романларининг тараққиёт тамойиллари»

Алишер Навоий номидаги Миллий кутубхона нашриётида чоп этилган филология фанлари доктори, профессор Ҳакимжон Каримовнинг "Ўзбек романларининг тараққиёт тамойиллари" рисоласида миллий романчилигимизнинг ривожланиш жараёнлари, ушбу жанрдаги асарларда давр, муҳит ва инсон концепцияси талқинлари, тарих ва тарихий шахслар образлари тасвири атрофлича ёритилган.

Шунингдек, муаллиф рисолада янги йўналишдаги романларнинг юзага келиши, уларда инсон руҳияти ва қалбини кашф этишга интилиш кучайгани борасида аниқ

асарлар таҳлилидан келиб чиқиб фикр юритилган. Истиқлол даври адабиётининг муҳим хусусиятлар бугунги романчилигимизда қай даражада ўзининг ҳаётий ифодасини топаётгани масаласига рисолада кенг ўрин берилган.

Қўлланма филология факультетлари магистрларига ва барча адабиётшунослик масалалари билан шуғулланувчиларга мўлжалланган. Тақризчилар: филология фанлари номзодлари Т.Шермуродов ва Қ.Қаҳрамонов.

Реклама таъсирими ёки филм режиссёри алоҳида урғу берган "трагик-комедия" жанрига бўлган қизиқишми, 17 ёшли фарзандим билан Алишер Навоий номидаги санъат саройида намойиш этилган "Ташландиқ" филмини кўргани бордик. Анчадан буён катта экранларда филм томоша қилмаганимдан кинозалга ажиб бир соғиниш билан кирдим. Томошабинларнинг аксарияти ёшлар.

ЗЎРАКИ КУЛГИ

Шахсий мулоҳазалар

Аввало, кинозалдаги ўриндиқларнинг аҳволидан ҳафсалам пир бўлган бўлса, ёшларнинг қўлидаги турли-туман озиқ-овқат маҳсулотларини кўриб янада таажжубландим. Сеанс давомида қўл телефонларидаги суҳбатлар ҳақида гапирмасак ҳам бўлади. Майли, ёшларнинг бундай хатти-ҳаракатлари, эҳтимол, алоҳида бир мавзудир.

Лекин мени қўлимга қалам олишга мажбур қилган нарса "Ташландиқ"ни кўриш жараёнида филм ижодкорларига нисбатан туғилган эътирозлар бўлди. Тўғри, киношунос ёки санъатшунос эмасман. Оддий бир томошабин сифатида филм нима учун "трагикомедия" жанрида дейилганига тушунолмадим.

Филмнинг қаерида кулиб, қаерида йиғлаш лозим? Унинг комедия қисми фақат уятли, беҳаё, ҳатто бирон-бир жойда қулоққа чалинса кайфият бузиладиган сўзларни экранга очиқ олиб чиқиш орқалигина кулдиришдан иборатми? Бундай зўраки кулги кимга керак?

Филм сюжети бўйича қишлоқ қизи Ширин шаҳарлик Дилшод исмли йигитга эргашиб, ўз уйини ташлаб кетади. Ота қизини "оқ" қилади. Йигит эса Ширинни ташлаб, бошқа бой хонадонга куёв бўлади.

Ширин фарзанд кўради. Чақалоқни қишлоқда яшайдиган чўпоннинг эшиги тагида қолдиради ва ота уйига қайтади. Ота қизини уйига киритади. Орадан 20 йил вақт ўтади. Бу вақт томошабин кўз ўнгида рэппер Шаҳриёрнинг "Ташландиқ" қўшиғи давомида кечади. Ташлаб кетилган бола — Ёдгор "ташландиқ" тамғаси билан уришқоқ, бетгачопар, уятсиз бўлиб вояга етади. Ваҳоланки, уни умри меҳнат билан ўтган, ёши улуғ, ҳар сўзи маъноли ўзбек чўпони (бу ролни Ўзбекистон халқ артисти П.Саидқосимов талқин этган) тарбиялаган!

Фикримча, филмнинг "энг кулминацион нуқтаси" Ёдгорнинг онаси қишлоққа ўта маданиятли, "шаҳарлик танноз" бўлиб кириб келиши саҳнаси бўлса керак. "Киномания" кўрсатувида она — Ширин ролини ижро этган актриса Раъно Шодиева филмда кўзларига линза тақиб олгани учун йиғлаш саҳналари қийин кечганлиги, соғлиғига зарар қилганлиги хусусида айтиб ўтган эди. 20 йил давомида ўғлидан бирон марта хабар олмаган, сўнг бирдан пайдо бўлган "она" ўз фарзандини ҳеч бир гапсиз олиб кетиши ва йигитни тез кунда "сиз фариштасиз" деб таърифлаши қанчалик ишонарсиз эканини филм ижодкорларининг ўзлари билишармикин? Бегона бир йигитни "йўқ ака"нинг ўғли деб таништириб, уйига киритган аёлга қайси эркак шу қадар тез ишонаркин? Қишлоқда ўсган йигитча тез кунда (бор-йўғи 10-15 кун шекилли) шу даражада реп қироли бўлиб кетиши саҳнаси-чи? Эҳтимол, бу билан режиссёр бугунги шоубизнес оламининг қиёфасини кўрсатмоқчи бўлгандир! Ҳар ҳолда, филмдаги бу воқеа ҳам томошабинни ишонтирмайди. Тошкентга келганига ҳеч қанча вақт бўлмай йигитчанинг сўнгги русумдаги машиналарни шаҳар кўчаларида шу қадар моҳирона бошқаришини қаранг...

Воқеалар талқинида филм ижодкорлари 20 йил аввалги давр руҳини бериш лозимлигини унутган кўринадилар. 80-йилларида уйларимизда бугунги "акфа" деразалар ромлари йўқ эди-ку!

Кенг оммага мўлжалланган филмларнинг адабий тилда эмас, шевада суратга олиниши қанчалик мантиққа тўғри келади? Яна бир нарсага эътибор берайлик. Кейинги вақтларда ўзбек филмларини "Ташландиқ", "Келгинди", "Ортиқча" ва шу каби ҳақоратомуз сўзлар билан номлаш урф бўлмоқда. Бу ҳолатни қандай изоҳлаш мумкин?

Холисона айтганда, филмдан олган энг яхши таассуротим актёрлар ижроси бўлди. Уларнинг ҳар бири ўзига берилган вазифани яхши уддалаган. Лекин, афсуски, мавжуд камчилик ва нуқсонлар, ишонарсиз лавҳалар уларни мутлақо қизиқтирмаган кўринади.

Биз биргина филм ҳақида фикр юритдик. Аммо бунга ўхшаш филмларнинг кам эмаслиги ҳаммамизни сергаклантириши керак, деб ўйлайман.

Давр миллий қадриятлар акс этган, ёш авлодда Ватанга, халққа, ота-онасига меҳр-муҳаббат туйғусини тарбиялайдиган филмлар ишланишини тақозо этади. Шубҳасиз, ўзбек киносида бундай асарлар бор. Биргина режиссёр З.Мусоқовнинг "Ватан" филмининг ёшлар тарбиясидаги муҳим аҳамиятини таъкидлаб ўтишни истардим.

Шуларни қоғозга тушираётганимда қизим нима ёзаётганим билан қизиқди. Билгандан сўнг "Ҳали ҳам шуни ўйлаяпсизми, мен ҳатто филм нима ҳақда эканлигини ҳам унутиб юбордим", — деди. Режиссёр филм хотимасида берган "Қандай келган бўлсанг, шундай кетдинг" ибораси билан гўё ўз филмининг тақдири ҳақида ҳам олдиндан башорат қилгандек туюлди менга.

Нодира МУСТАФАЕВА,
тарих фанлари номзоди

ТАҲРИРИЯТДАН:

Мустақиллик йилларида мамлакатимизда бошқа соҳалар қатори миллий кино санъати ривожига ҳам жиддий эътибор берилаётгани кўпчиликка яхши аён. Бундан илҳомланган кино ижодкорлари мухлисларни янги-янги асарлари билан хушнуд этишмоқда. Деярли ҳар ҳафтада катта экранларда навбатдаги янги филмнинг жамоатчилик кўриги ўтказилаётгани маданий ҳаётимизнинг оддий бир воқелиги бўлиб қолди.

Албатта, томошабинлар ҳукмига ҳавола этилаётган ҳамма асарларнинг ҳам савияси ҳақида ижобий фикр билдириш қийин. Хусусан, хусусий студияларда суратга олинган кўплаб филмларнинг ижтимоий-бадиий салмоғи, томошабин онг-шуурига таъсири, сценарийдаги мантиқсизлик миллий кино санъатимизнинг бугунги даражасини белгилай олмайди. Шу боис ҳамки, таҳририятга томошабинлардан танқидий руҳда ёзилган хатлар, фикр-мулоҳазаларнинг келиши тобора кўпаймоқда. Биз бугун ана шундай мактублардан бирини жузъий қисқартиришлар билан эътиборингизга ҳавола этмоқдамиз. Мақсадимиз танқид қилиш эмас. Кино санъати ижодкорларининг эътиборга молик ютуқлари тўғрисида газетамизда муттасил ахборотлар, суҳбатлар чиқиб турибди. Гап - йўл қўйилаётган камчиликларни аниқлаш ва уларга барҳам бериш. Шу маънода биз мазкур мавзудаги бошқа мулоҳазаларни ҳам эълон қилишга тайёрмиз.

Виталий ВАСИЛЬЕВ

Бешафқат ўлим ўзбек театр санъати ривожига катта ҳисса қўшган, Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон давлат академик Катта театрининг устоз санъаткори, Ўзбекистон халқ артисти Виталий Васильевни орамиздан олиб кетди.

Виталий Васильев 1939 йил Тошкент шаҳрида туғилди. 1958 йили Тошкент хореография билим юрти (ҳозирги Миллий рақс ва хореография Олий мактаби)ни тугатгач, бир неча йил давомида Қозоғистон опера ва балет театрида етакчи балет устаси бўлиб меҳнат қилади ва кейинчалик, 1964 йилдан то умрининг охиригача, ўз ҳаёти ва фаолиятини ўзбек миллий балети билан чамбарчас боғлаб, Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон давлат академик Катта театрида хизмат қилди.

Виталий Васильев моҳир рақс устаси, катта истеъдод соҳиби эди. У "Сухайл ва Меҳри" балетида Сухайл, "Амир Темур"да Темур, "Муҳаббат тумори"да Мирза Иззат, "Семурғ"да Бунёд, композитор Алексей Козловскийнинг "Тановар" балетида Уста образларини маҳорат билан яратиб, томошабинларга унутилмас дақиқаларни ҳадя этган эди.

Виталий Васильев Европа классик асарларида ҳам асосий ролларни биринчи бор ўзбек театр саҳнасида ижро этган раққос ҳисобланади. Унинг ҳар бир саҳна образи ўзининг салобати ва шижоати билан ажралиб туради. Умумжаҳон балет санъати оламида бу устозга, айниқса, "Спартак" ва "Дон Жуан" спектаклларида ижро этилган бош роллар машҳурлик келтирди. Виталий Васильев шу спектакллар билан ўзбек балети ютуқларини кенг тарғиб этиб, унинг ривожига муносиб ҳисса қўшди.

Виталий Васильев юртимизнинг Мустақиллик ва Наврўз умумхалқ байрамларида, республикада уюштирилаётган оммавий спорт мусобақаларида ўз шогирдлари билан фаол қатнашиб, Ўзбекистон спортининг ютуқларини кенг намойиш этарди.

Катта истеъдод соҳиби, балет санъатининг устаси Виталий Васильевнинг ўзбек театр санъати ва миллий спортига қўшган ҳиссаси муносиб тақдирланган, унга "Ўзбекистон халқ артисти", "Ўзбекистонда хизмат кўрсатган спорт мураббийси" фахрий унвонлари берилган ҳамда Давлат мукофотига сазовор бўлган эди.

Бетакрор истеъдод соҳиби, ажойиб инсон, жонкуяр устоз Виталий Васильевнинг хотираси қалбимизда ҳамиша сақланиб қолади.

Ўзбекистон Республикаси
Маданият ва спорт ишлари вазирлиги,
"Ўзбектеатр" ижодий-ишлаб
чиқариш бирлашмаси

САҲНАГА САДОҚАТ

Икки оғиз дил сўзи

Ажойиб актёр, режиссёр ва қалам соҳиби Абдуазиз Ҳошимовнинг ҳаёт йўли, ибратли ишлари, фазилатлари ҳақида кўп гапириш мумкин.

Самарқанд шаҳрида зиёли оилада дунёга келган А.Ҳошимовнинг отаси, ўзбек матбуоти ва радиоси фидойиси Абдуҳошим ака тўғри сўз, адолатли журналист сифатида танилган, ўғлининг ҳам ижодкор бўлишини орзу қиларди. "Ижодкор ҳеч қачон изланишдан чарчамаслиги, машқни тўхтатмаслиги, билмаганларини сўраб ўрганиши, тинмай ўқиши керак" дер эди ота ўғлидаги қизиқишни кучайтириш мақсадида. Абдуазиз бу насиҳатларга ҳаёти давомида риоя қилиб яшаб келмоқда.

1965 йили у "Каттақўрғон ҳақиқати" газетаси таҳририятида меҳнат фаолиятини бошлади. Кейинчалик асосий иши театр санъати билан боғлиқ бўлса-да, журналист сифатида ҳам баракали ижод қилди.

Тақдир санъатни жонидан севгувчи йигитни кейинчалик Абдулҳамид Мажидий номидаги Каттақўрғон театрига етаклаб келди. Бундан қирқ йил муқаддам шу театр саҳнасида илк ролларини ижро эта бошлади. 1968 йили М.Ю.Лермонтовнинг "Испанлар" драмаси асосидаги спектаклда ижро этган Фернандо образи тилга тушди. Шундан сўнг А.Ҳошимов 80 дан зиёд турли характердаги образларни маҳорат билан ижро этди. Муҳими, А.Ҳошимов саҳнада қандай образни талқин этмасин, устозлари — Ўзбекистон халқ артистлари Ш.Мелиева, Х.Омонова, Ш.Раҳматуллаева, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоблари Р.Орифжонов, Н.Шомуродов, М.Муҳамедов, Н.Нурмоновларнинг ишончини оқлаб, ҳар бир ролга ижодий ёндошди. 1972 йили ишдан ажралмаган ҳолда Маннон Уйғур номидаги санъат институтини тугатди.

Кейинчалик, маълум муддат Ургут ва Каттақўрғон шаҳар халқ театрларида режиссёр бўлиб ишлаганида бир неча асарларни саҳналаштирди. Шаҳар ва туманларда ўтадиган "Мустақиллик", "Наврўз" ва бошқа умумхалқ байрамлари, майдон томошалари, адабий-мусиқали дастурлар унинг қаламига мансуб сценарийлар асосида юксак савияда ўтказилди.

"Ўзбектеатр" ижодий ишлаб чиқариш бирлашмаси ташаббуси билан республика театрлари жамоаларининг 2007 йилдаги фаолияти сарҳисобига бағишлаб ўтказилган семинар-кенгашда А.Ҳошимовнинг бадиий раҳбарлик фаолияти муносиб баҳоланди. Бу эътироф 60 ёшга қадам қўйган тиниб-тинчимас ижодкорни янада руҳлантириб юборди.

А.Ҳошимов ҳар куни театрга келади. Иш режаларини кўздан кечириб бўлгач, бирин-кетин театрга кириб келаётган санъат аҳли ва хизматчиларнинг кўнглини кўтаришга, уларни янги ижодий зафарларга йўналтиришга ҳаракат қилади. Чунки у 40 йиллик фаолияти давомида қандай ютуқларга эришган бўлса, бунда шу азиз жамоанинг ҳиссаси борлигини чуқур ҳис этади.

Мэлс ТОШЕВ,
Театр адабий бўлими мудири,
Мамадали ЭРГАШЕВ,
журналист

СУРАТДА: **(чапдан) Гулсара ҚАЮМОВА, Мерлин ПЕТЕРСОН ва Олим БОЗОРОВ**

ХАЛҚ ИЖОДИ ТАРҒИБОТЧИСИ

Эътироф

Авлоддан авлодга ўтиб келаётган урф-одатларимиз, анъаналаримиз, қадриятларимиз, умуман, маънавий меросимиз ҳақида гап кетганда, биринчи навбатда уларни ўрганиб жамлаётган, тўпламлар ҳолига келтириш йўлида меҳнат қилаётган фидойи инсонлар номини тилга олиш жоиз.

Анча ёшни қоралаб қолганига қарамай, ҳамон Ф.Хўжаев номидаги Бухоро маданият коллежида фаолият кўрсатиб келаётган Гулсара опа Қаюмова ана шундай устозлардан биридир. Устоз-педагог ёш авлодга билим бериш билан бирга, халқ орасида юрган турли мавсум-маросимларга, урф-одатларга бағишланган қўшиқларни, аллаларни, марсияларни, мақол-маталларни, хуллас, фолклор намуналарини тўплаб, бешта китоб яратди. Китобларга айланган қўшиқлар турли ёшдаги халқ ижодига мансуб бўлиб, уларда табиатга, ҳаётбахш расм-русумларга, бутун борлиққа тегишли мисралар жамланган. Матнлар Бухоро анъаналарига хос тарзда икки тилли ширу шакар тузилишига эга экани билан ҳам диққатни тортади.

Мазкур китоблардаги фолклор намуналарида жамиятда аёлнинг ўрни, бола тарбияси, одамлар ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг акс этиши, йиғилган манбаларнинг санъатшунослик, маданиятшунослик, фолклоршунослик, манбашунослик каби кўплаб соҳалар учун ҳам маълум қиммат касб этиши рисолаларнинг аҳамиятини янада оширади.

Эътиборли жиҳати шундаки, Гулсара Қаюмова қўшиқларни доира чертиб куйлаши, юксак ижро маҳорати билан ҳам кўпчиликнинг эътирофига сазовор бўлиб келмоқда. Ижро жараёнида созанда Олим Бозоров Гулсара опага жўрлик қилади. Улар ижоди ва Гулсара Қаюмова олиб бораётган изланишлар чет эллик олимларда ҳам қизиқиш уйғотмоқда. Бу борада АҚШдан келган фолклоршунос олима Мерлин Петерсоннинг ишлари эътиборга лойиқ. У халқ оғзаки меросимизни тўплаб, китоб ҳолига келтиришда Гулсара опа ва Олим ака билан ҳамкорликда иш олиб борди.

Г.Қаюмова айни кунларда янги тўпламлар яратиш устидаги ишларини давом эттириб, халқ ижодиёти намуналарини тарғиб-ташвиқ этишга ҳисса қўшиб келмоқда.

Саид САИДИЙ,
мусиқашунос

ОРОМИЖОНДИР ЛАЗГИ

"Лазги" ансамблини диёримизда эмас, чет элларда ҳам яхши биладилар. Юртимизда бу ансамбл қатнашчиларининг овозлари кириб бормаган хонадон топилмаса керак. "Марҳум устозимиз Гавҳар Раҳимова Хоразмнинг барча туман ва қишлоқларидан йигирмата истеъдодли йигит-қизни излаб топиб Ўзбекистон давлат филармонияси қошида "Лазги" ансамблини тузгандилар, — дея эслайди Ўзбекистон халқ артисти, шу ансамбл солисти Гулсара Ёқубова. — Ансамблимиз хоразм халқ санъатини дунёга танитди, десам муболаға бўлмайди".

Аммо баъзи сабабларга кўра шундай ансамблнинг фаолияти кейинги йилларда деярли тўхтаб қолганди. Хушхабарларга қараганда устоз санъаткорлар ансамбл фаолиятини асл ҳолида йўлга қўйиш мақсадида изланишлар олиб бормоқдалар. Бу ҳақда ансамблнинг бадиий раҳбари Алишер Отаназаров шундай деди:

— "Лазги" эллик йилдан ортиқ вақт мобайнида фаолият кўрсатиб келмоқда. Тўғри, охирги йилларда баъзи сабаблар туфайли фаолиятимизда бироз танаффус бўлди, аммо ижоддан тўхтамадик. Ҳомийлар кўмагида "Куй, қўшиқ ва рақс" мақоми остида қайта рўйхатдан ўтиб, лицензияга эга бўлдик. Устозимиз Гулсара опа бошчилигида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар О.Бекчонов, Н.Жуманиёзов, Д.Ўролова, балетмейстерлар З.Ғиёсова, Р.Раҳмонов, У.Сайфиева, Н.Жабборова, Ш.Матчонов, Д.Отақулова каби бир неча истеъдодли ёшлардан ташкил топган янги жамоа билан изланишларни бошлаб юбордик. Шу вақтгача кўзи ожизлар ва ногиронлар марказларида, болалар интернатларида, Меҳрибонлик уйларида хайрия концертларини намойиш этдик. Жамоа билан биргаликда йиллик режа ва репертуар дастури ишлаб чиқилди. Эллик йилги анъаналарни сақлаган ҳолда, ансамблимиз ўзининг жўшқин ижоди, хоразм фолклорининг асл намуналари билан халқимизни хушнуд қилади, деган умиддамиз.

Шоирнинг қуйидаги мисралари ансамбл фаолиятига кўтаринки руҳ бағишлаб:

Қулоқ тутинг бир нафас —
оромижондир лазги,
Илоҳийдан келган сас —
руҳи равондир лазги.
Париваш хиромида —
офатижондир лазги,
Қадим элда ўлмас наво —
тенгсиз жаҳондир лазги!

Насиба МАШАРИПОВА

ПАХТАОЙДАН БОШЛАНГАН ИЖОД

Санъатимиз фидойилари

Хоразм воҳасининг бугунги мусиқа ҳаётини Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Қадамбой Раҳимов фаолиятисиз тасаввур қилиш мушкул.

Урганч шаҳар мусиқа билим юртининг скрипка синфини тугатган Қ.Раҳимов ўқиш давридаёқ Огаҳий номидаги вилоят мусиқали драма ва комедия театри бош дирижёри Абдушариф Отажонов таклифи билан шу театрда созанда бўлиб ишлай бошлади. Театрдаги ижодий жараён, устозларнинг, айниқса, Абдушариф аканинг ўгитлари созанда учун мактаб вазифасини ўтади.

Кейинчалик Тошкент давлат Педагогика институтининг мусиқа-педагогика факултетини тугатиб Урганчга қайтган Қ.Раҳимов ишни Хоразм мактабгача тарбия педагогика билим юртида давом эттирди.

Унинг бастакорлик фаолияти шу даргоҳда бошланиб, дастлаб мактаб ўқувчилари ва боғча тарибяланувчилари учун кичик-кичик қўшиқлар ("Машинам", "Пахтаойнинг ялласи" ва ҳ.к.), кейинчалик турли мусиқали эртаклар ёзди.

1979 йили Қадам Раҳимов вилоят маданият бошқармаси тавсияси билан вилоятда давлат филармониясини ташкил қилиш ва унинг бадиий жамоаларига профессионал ижрочиларни жалб этишни уюштириш учун филармония директори ва бадиий раҳбари лавозимига тайинланади. Қисқа вақт ичида филармониянинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаб, дастлаб "Сабо" эстрада вокал-чолғу жамоасини, кейинчалик "Хоразм" ашула ва рақс ансамбли жамоаларини ташкил қилади. Мазкур жамоалар вилоят ўқув юртлари, ишлаб-чиқариш корхоналари ва колхоз-совхозлари бўйлаб концертлар ўтказа бошлайдилар.

"Сабо" ансамбли учун Қ.Раҳимов Хушнуд Абдуллаев шеъри билан айтиладиган "Сабодир — бу!", "Урганч ҳақида қўшиқ" (Ж.Юсупов шеъри) каби қўшиқларни ёзади ва бир неча хоразм халқ қўшиқларини эстрада ансамбли ижросига мослаб беради. "Хоразм" ансамбли солистлари учун Эркин Самандаров шеърлари билан айтиладиган "Муштоқдир сенга, Орол" — монолог-қўшиқ, "Амударё", "Истар" каби қўшиқларни, З.Обидов шеъри билан "Лайло бўлиб кел" ялласини, Омон Матжон шеърига айтиладиган "Сирларим" каби қўшиқларини яратади.

Санъаткор ва моҳир ташкилотчи раҳбарлигидаги Хоразм вилоят давлат филармонияси республика театр-концерт ташкилотлари ичида етакчи жамоалардан бирига айланади.

1986 йилдан Қадамбой Раҳимов Огаҳий номидаги вилоят мусиқали драма ва комедия театрига бош дирижёр бўлиб келади.

Бош дирижёр сифатида театр концерт репертуарини бойитиш, хонанда ва созандаларга хоразм халқ қўшиқ ва яллаларини ўргатиш учун ўзи ҳам тинмай изланди. Натижада театр чолғучилар ансамблининг репертуари Хоразмнинг мумтоз наволаридан "Сақили наво", "Сақили султон", "Мухаммаси Баёз", "Мухаммаси Ушшоқ", "Ҳафифи Сегоҳ", "Пешрави дугоҳ", "Алиқамбар", "Қорадали", "Таржеъ Рост" кабилар билан бойитилди; бу наволар театр ансамбли ижросида вилоят телевидениеси фонотекасига ёзиб олиниб, бир неча бор телевидение орқали намойиш қилинди; шунингдек театрнинг концерт репертуаридан "Оразибон", "Гусванд садри", "Ушлининг уфориси", "Эй, шўхи паризодлар", "Муҳаббат" каби хоразм яллалари мустаҳкам ўрин олди.

Хоразм театрининг асосий репертуарида бўлган "Лайли ва Мажнун", "Ошиқ Ғариб ва Шоҳсанам" мусиқади драмалари Қ.Раҳимов дирижёрлигида муваффақият билан қайтадан саҳналаштирилди.

Вилоят театри оркестрига раҳбарлик қилиш билан бирга, устоз санъаткор Эркин Самандарнинг "Олма пишганда галинг", Комил Аваз ва Ибодулла Ниёзматовларнинг "Жобби жўжакнинг ҳийласи", Ҳайитмат Расулнинг "Тили асалим" (Ш.Файзуллаев билан ҳамкорликда) спектаклларига, Ҳ.Исломов ва И.Ниёзматовларнинг "Талтаевнинг саргузаштлари" эртак-томошаларига мусиқалар басталади.

1995 йилдан Қадамбой Раҳимов Урганч давлат университетининг "Мусиқа" кафедрасида иш бошлади. Дастлаб кафедранинг катта ўқитувчиси, кейинчалик кафедра мудири, ҳозирги даврда эса кафедра доценти вазифасида ишлаб келаётган Қадам Раҳимов университетда ўқув машғулотларини замонавий педагогик технологиялар асосида ташкил қилади. Талабаларга таълим бериш жараёнида муаммоли таълим бериш услубларидан унумли фойдаланади. Тиниб-тинчимас устоз-педагог 2000 йили Урганч университети қошида "Феруз" талабалар мусиқали театр-студиясини ташкил этган эди. Мазкур студия Республика Олий ўқув юртлари ўртасида ўтказилган талабалар театр-студияларининг "Ниҳол — 2002" кўрик-танловида Гран прига сазовор бўлган.

Бир сўз билан айтганда, Қ.Раҳимов талабаларнинг ўқишда ҳам, ижодда ҳам фаол бўлишларини таъминлаб, шогирдларини изланишдан чарчамасликка чорлаб келаётган катта қалб эгаси, самимий инсон, моҳир педагогдир.

Гулбаҳор БОЛТАЕВА,
Урганч давлат университети
"Мусиқа" кафедрасининг
катта ўқитувчиси

БОБОНИНГ ҲИЙЛАСИ

Қўчқор ака тегирмондан олиб келган бир қоп гуручни айвон четида қолдириб, кечки овқатга ўтирди. Кун бўйи рўзғор ташвишлари билан чарчаган эканми, овқатни зўр-базўр еди-ю, уйқуга кетди. Эрта тонгда уйғониб қараса, гуруч жойида йўқ.

— Ким олган бўлиши мумкин? — ҳайрон бўлганича хотинидан сўради Қўчқор ака.

— Билмасам, — елка қисди Гулноз опа.

Қўчқор аканинг боши қотди. Илгари ҳам ярим қоп гуручи, тухум бераётган тўртта товуғи ғойиб бўлганди. Энди эса паловхонтўрани сайратиб юборадиган бир қоп элита гуручи йўқ.

Қўчқор ака бўлган воқеани туман ички ишлар бўлимига бориб айтмоқчи бўлди-ю, яна андиша қилди.

— Гуруч ўғирланганини ҳеч кимга айтма! — деди хотинига.

— Нега? — сўради Гулноз опа.

— Бобом уруш даврида бир иш қилган экан. Биз ҳам шундай қиламиз. Ўғри топилади.

— Бу ишдан ҳеч ким озор кўрмайдими? — хавотирланиб сўради Гулноз опа.

— Йўқ! — мийиғида кулди Қўчқор ака. — Бу шундай беозор "операция"ки, ўғри тумшуғидан илинганини билмай қолади.

Орадан уч кун ўтгач, айвончада турган бир қоп ун ҳам ғойиб бўлди. Буни кўрган Гулноз опа "дод"лаб юборди.

— Овозингни ўчир! — деди Қўчқор ака суюниб. — Ўғри қопқонга тушди.

— Қани? — ён-атрофга аланглади Гулноз опа.

— Юр, кўрасан, — деди Қўчқор ака ва из олиб беш-олти ҳовли наридаги қўшниси Ўлжабойнинг уйига киришди. Ўғирланган ун ва гуруч шу ерда экан.

— Бобонгиз уруш даврида нима иш қилган экан? — қизиқиб сўради Гулноз опа.

— Уннинг қопини тешиб қўйган экан, — хандон отиб кулди Қўчқор ака.

Бир жуфт ҳангома

АРЗОН ГИЛАМ

Собир ошхонада тушлик тайёрлаётган хотинининг олдига келиб, шошилганча сўради:

— Хотин, ташқарида нотаниш бир киши гилам сотаман деяпти. Олмаймизми?

— Қанчага бераркан? — қизиқиб сўради хотини.

— Йигирма минг сўмга.

— Э, жуда арзон-ку. Мабодо ўғирлик гилам эмасмикин?

— Мен қайдан билай.

— Қани юринг-чи, — Собирга эргашди хотини.

Улар сотувчи қўлидаги гиламнинг у ёқ-бу ёғига кўз югуртиришди. Яп-янги, меҳмонхонага осиб қўйилган гиламнинг худди ўзи.

— Майли, оламиз, — деди Гулнора чўғдек ёниб турган гиламдан кўз узмай. — Уйимиздагининг ёнига яна биттасини олиш ниятим бор эди.

Гулнора йигирма минг сўм пулни сотувчига узатди.

— Рози бўлинг.

— Розиман опажон, — деди сотувчи ва кўздан ғойиб бўлди.

Гулнора севинганидан гиламни олиб ичкарига кирди-ю, ҳайратдан қотиб қолди. Деворда осиғлиқ турган гилам жойида йўқ эди. Гулнора ташқарига отилди.

— Нима гап, тинчликми, — сўради Собир.

— Уйимиздаги гиламни ўғирлаб, ўзимизга сотиб кетишибди! Югуринг тезроқ! Ўғрини ушланг!

Собир тўрт томонга югурса-да, ўғрини тополмади. Бундан асабийлашган Гулнора милицияга хабар берди. Олиб борилган тезкор тадбирлар натижасида ўғри қўлга олинди. Энг ачинарлиси, Собир унинг шериги бўлиб чиқди. Тергов давомида бу воқеани унинг ўзи ўйлаб топганлигини, уйидаги гиламни шеригига дераза орқали узатганини тан олди. Икки такасалтанг текин пулга зиёфат қилмоқчи бўлишган экан.

Худойберди ЖАББОРОВ

КУЁВБОЛА ВА ТЎТИҚУШ

Ҳажвия

Ниҳоят, ўғилни уйлайдиган бўлдик. Ўзига қолса ҳали-бери уйланиш хаёлига келмайди. Ҳозир қайси бола "Ота, менга хотин олиб беринг!", дейди?

— Ўзидан ҳам бир оғиз сўрайлик, — деди хотин, — балки бironта кўз остига олгани бордир...

— Олдин уйланишга розими-йўқми — шуни билишимиз керак, — дедим хотинга шунгаям ақлинг етмайдими дегандек тик қараб. — Ҳозирги ёшлар жа-а бошқача бўп кетишган, айримлари хорижликларга ўхшаб қирққа кирмагунимча уйланмайман, деб гожлик қилишади.

— Қани йўқ деб кўрсин-чи! — деди хотин хезланиб, — бу ёқда укалари, сингиллари кетма-кет етилиб турибди. Оиланинг тўнғичи! Тезроқ бошини иккита қилиш керак!

Ўғилни кўндириш масаласини хотин зиммасига олди. Қарангки, бир гап билан кўндирди-қўйди. Эндиги асосий масала — ўғилга ёқадиган қиз топиш. Мен олдинига нима кўп — таниш-билиш, ошно-оғайни кўп, бу нозик масалани дарров ҳал қилиб ташлайман, деб чучварани хом санаб юрган эканман. Ўзимиз кўз остимизга олиб юрган таниш-билишларнинг қизларидан биронтаси ўғилга ёқмади. Агар номзод сал озғин бўлса, "Бу қилтириқни нима қиламан?", деб бурнини жийиради. Номзод буғдойранг бўлса, "Бунингизнинг пардозига фалон пул кетади", деб тихирлик қилади. Ноиложликдан узоқроқ бир қариндошимизнинг ўтириброқ қолган қизини кўрсатган эдик, учрашувдан кўзлари ола-кула бўлиб қайтиб келди: "Бўлмайди, каратист экан-ку! Музқаймоқ еётган эдик, шилқимлик қилмоқчи бўлган бир болани бир ҳамла билан сулайтириб қўйди. Менга ҳам ийй-я деб ташланиб қолса, додимни кимга айтаман?"

Таниш-билишлар олдида юзимиз шувут бўлиб қолди. Айримлари салом-аликни йиғиштириб қўйишди. Тавба, қизи ўғлимизга ёқмаса, бизда нима айб, дея хит бўламан.

Ўғилнинг эса парвойи палак. Худонинг берган куни хонасига қамалиб олиб компютерда ҳар хил ўйинлар ўйнайди, ёш болага ўхшаб соатлаб мултфилм томоша қилади. Бунақада дипломини қачон ёзади-ю ўқишини қандай битиради — ҳайронман. Ҳай майли, уйланса сал қуйилиб қолар, дейман. Аммо номзод масаласи чўзилиб кетаётганидан кўнглим ғаш.

— Бизнинг топганимиз ёқмаётган бўлса — ўзинг топ! — дедим бир куни ўғилни исканжага олиб. — Йигитмисан ўзи? Наҳотки шу пайтгача биронтаси билан юрмаган бўлсанг?

— Юрганман, ота, юрганман, — деди ўғил кўзларини лўқ қилиб, — ҳозирги қизлар юришга жа мос-да...

— Гапингга туз солиб гапир, тентак, — дейман ўғилнинг сурбетлигидан аччиқланиб. — Ота-боболаримиз қандай оила қуришганини биласанми? Мен ҳам онангни чимилдиққача фақат бир марта кўрганман, холос.

— Шунинг учун ҳам ойим билан кўп уришасиз-да!

— Ҳў-вв бола, кўп ҳаддингдан ошма!

Жаҳл билан ўрнимдан туриб, хонамга чиқиб кетаман. Тавба, дейман ўзимча хуноб бўлиб, бу замоннинг ёшлари, гоҳ қарасанг болага ўхшайди, гоҳ қарасанг... Бизнинг ўғил эса ҳалиям думбул. Ишонасизми, худди ана шу "фазилати" охийри мушкулимизни осон қилди. Қанақасига дейсизми? Мана, эшитинг.

Бир куни ишхонамда телефон орқали номзод қидира-қидира обдон чарчаб, уйга қайтдиму овқатга ҳам ҳушим бўлмай, хонамга чиқиб, газетадаги оила қуриш ҳақида берилган ғаройиб эълонларни кўздан кечириб ўтиргандим, ўғил шумшайиб кириб келди.

— Ота, менга тўтиқуш олиб беринг! — деди у кутилмаганда, томдан тараша тушгандек.

— Тўтиқушни нима қиласан? — бу гапнинг ҳазил ё чин эканлигини билолмай куёвболага жиддийроқ разм солдим.

— Ўйнатаман-да, зерикиб кетяпман! — ўғилнинг гап оҳанги худди отасидан хўрозқандга пул ундирмоқчи бўлган тантиқ болакайни эслатарди. Бирдан жаҳлим чиқиб кетди: тавба мен нима ғамда-ю, у нима ғамда!

— Э бор-бор, кўп бошимни қотирма!

— Йўқ-йўқ! Олиб берасиз! Олиб бермасангиз уйланмайман, ўқишгаям бормайман, дипломниям ҳимоя қилмайман! Тамом-вассалом...

Башарасига тузукроқ разм солсам, ҳазиллашаётганга ўхшамайди, мутлақо жиддий туриб талаб қиляпти.

Шунда... шунда ичдан ҳуруж қилиб келган кулгуни тўхтатолмай, қаҳ-қаҳ уриб кулиб юбордим. Куёвбола эшикни тарақлатиб чиқиб кетди. Унинг хурмача қилиғи наша қилиб, кўзларимдан ёш чиққунча кулдим. Қаҳқаҳани эшитган хотиним хонамга ҳовлиқиб югуриб чиқди.

— Тинчликми, дадаси?

— Тинчлик, тинчлик, — дедим кулгидан ёшланган кўзларимни артиб. Кейин кулгининг сабабини айтиб бердим.

— Хўш, мана энди ўзинг айт-чи, шу болани, шунақа болани уйлаш керакми ўзи? Ўғлимиз ҳали ғирт думбул экан-ку! Кел, бошимизни қотириб юрмайлик. Ҳозирча тўтиқушини ўйнатиб юраверсин. Вақти-соати келганда уйлармиз.

— Вой, битта тўтиқушни деб умр савдосини пайсалга соласизми, дадаси!

— Вей, тўтиқушга ўхшаб, битта гапни такрорлайверасанми, — дедим бўғилиб. — Нега тушунмайсан?!

Хотиним ниманидир англагандай бўлиб, ўзича сал жилмайиб қўйди.

Шодмон ОТАБЕК

Дунё — кенг...

ҲАВО ШАРЛАРИДА САЁҲАТ

Турли мосламалар, ҳаракат воситалари ёрдамида амалга оширилган ғаройиб саёҳатлар ҳақида кўп эшитганмиз. Лекин болалар ўйнайдиган оддий ўйинчоқ елим шарлар билан саёҳат қилган одам ҳақида-чи? Америкалик фуқаро Кент Кауч турфа рангдаги ана шундай оддий шарлар билан Орегондан қўшни Ойдахо штатига саёҳат қилди, дея хабар беради Associated Press ахборот агентлиги.

Саёҳатчи махсус мосламалар ёрдамида 150 дона ранг-баранг шарларни стулга боғлаб чиқди ва ҳар эҳтимолга қарши парашют кийиб осмонга кўтарилди.

48 яшар Кауч парвозни эрта тонгда Орегон штати Бенд шаҳрида амалга оширди ва тушга яқин Айдахонинг Кембриж шаҳрига етиб келиб, эсон-омон қўнишга муваффақ бўлди. Ҳайратланарлиси шундаки, тажрибали саёҳатчи анча жадал, соатига 32 километр тезлик билан ҳаракат қилган. Тажрибали дейишимизга сабаб, Кауч аввал ҳам бу ишга қўл урган, лекин омадсизликка учраганди. Сўнгги марта шарларга тўлатилган гелий гази тугаб қолиб, саёҳатчи Орегон чегарасини кесиб ўтолмай ўрмонга қўнишга мажбур бўлганди. Каучнинг учинчи уриниши ниҳоят муваффақиятли якунланди.

Эслатиб ўтамиз, апрел ойида 41 ёшли бразилиялик руҳоний Аделир Антонио де Карли ҳам ана шундай ўйинчоқ шарлар ёрдамида Антлантика океани устидан учиб ўтиб, рекорд ўрнатишга уринган эди. Лекин руҳонийнинг бу саёҳати фожеали якун топди. Орадан бир неча кун ўтиб, қирғоқдан эллик километр узоқликда Аделир парвоз қилган шарлар, ўтган ҳафта эса руҳонийнинг жасади топилган.

ЧОЙХЎР ЖИНОЯТЧИ

Уйда олти ойлик чақалоғи билан ёлғиз қолган токиолик аёлга пичоқ билан қуролланган жиноятчи таҳдид қилди ва... чой туфайли она-боланинг ҳаёти сақлаб қолинди, деб ёзади Буюк Британияинг The Daily Telegraph газетаси.

Қуролланган ўрта ёшлардаги ўғри аёл эшикни очиши биланоқ ундан пул талаб қилган ва уйига бостириб кирган. Гарчи қаттиқ қўрқиб кетган бўлса-да, аёл шовқин кўтармаган. Аксинча, босиқлик ва мулойимлик билан жиноятчига бир пиёла чой таклиф қилган. Буни қарангки, ўғри қуролини бир четга қўйиб, чойхўрлик қилиб ярим соатлар чамаси аёл билан суҳбатлашиб ўтирган. Жабрланувчининг айтишича, номаълум жиноятчи унга моддий тарафдан қийналиб қолганини ва ўз ташвишларини тўкиб солган.

Хуллас, уй бекаси жиноятчига ўн минг йен(тахминан 47 фунт стерлинг) берган ва столнинг устига ҳам ўттиз минг йен солинган кармонни қўйиб, кўчага чиқишга рухсат сўраган. Яқин ўртадаги телефон-автоматдан полицияга қўнғироқ қилган. Бир гуруҳ қонун ҳимоячилари етиб келишганида чойхўр жиноятчи қирқ минг йенни чўнтакка жойлаб, аллақачон жуфтакни ростлаган экан.

Наргиза НОСИРОВА тайёрлади

Чойхона илҳомлари

ҚУВНОҚ МЎЙСАФИД

Истеъдодли кулол, Ўзбекистон халқ устаси
Набижон Қодир ўғли ясаган,
қўлтиғида тарвуз тутган чол
сиймосига ҳазилнамо жавобимиз.

Икки қўлтиғида иккита тарвуз,
Юзи, кўзларида олам ҳайрати.
Ҳолат тасвирига излаб қолдим сўз,
Нима демоқчи бу қувноқ мўйсафид.

Қора соқол-мўйлов, салла чамбарак,
Тагдор аскияга шайланган чоғи.
Синчиклаб тикилсам: лаб қимтиб андак
Бир шумлик пайида қув уста Наби.

Эҳтимол, у — деҳқон, қалб, қўли очиқ,
Ким бўлса ҳам бу зот асли беғубор.
Авзойида некбин руҳни ёқловчи
Андак чапанилик, сўзамоллик бор...

Ҳа, топдим. Марғилон боғида сайил,
Аския авжида: "Тарвуз пайрови".
Анов гал мағлублик ботганми айил,
"Мирқовоқ" келмабди тўқими овиб...

Ҳар қалай ўйларга толдирди бу чол,
Нечун ўтирибди тарвуз қўлтиқлаб?
Хойнаҳой бир рақиб излар, сўзамол,
Сўз отар аёвсиз жонли милтиқдай.

Оғзидан гаплари тушиб қолгудек,
Гўл, содда демангиз юзига қараб.
Қовун туширса ҳам бу содда ўзбек,
Қўлтиғидан тарвуз тушмайди сира.

ПАХТАВОН ПЎПИСА

Ҳазил

Гар кариллаб юрсам-да,
Хотин, ўзинг зўрсан-да.
Иҳ-ҳи, десанг тўсатдан,
Ғоз қотамиз солдатдай.

Чизиғингдан чиқмаймиз,
Биз вагон, сен паровоз.
Қайга десанг ортингдан
Ғиринг демай боровуз.

Бўлсам ҳамки қўланканг,
Эрингман уйда, якка.
Ўлдирсанг ҳам яшайман
Эрк бермай тил, билакка.

Пичоқ суякка етса
Хор қилмайман зотимни.
Додингни бер...ар, айтсам
Қайнотамнинг хотини.

Абдунаби БОЙҚЎЗИЕВ

Хусан СОДИКОВ чизган расм.

АНДИЖОН ТОМОНЛАРДА...

Газетамизнинг андижонлик мухлиси Нусрат Абдусаломов "Шум бола" чойхонасига шоир ва адиблар ҳаётидан олинган бир даста ҳангомаларни тезоб усулда қоралаб юборибди. Шулардан айримларини бироз силлиқлаб, эътиборингизга ҳавола этмоқдамиз.

КЎЧА КИМНИКИ?

Шоир Восит Саъдулланинг бир таниши уни кўчада учратиб қолиб дебди:

— Восит ака, сизни йўқлаб уйингизга бормоқчи эдим, аммо манзилингизни билмас эканман. Энди билсам, профессор Ғанижон Абдуллаев яшайдиган кўчада турар экансиз...

— Йўқ, — дебди Восит ака жиддий оҳангда. — Профессор Абдуллаев мен яшайдиган кўчада туради.

ПУЛИНИ ТЎЛАНГ, КЕЙИН...

Бир йигит атторлик моллари сотиладиган дўконга кириб, сотувчи аёлга мурожаат қилди:

— Опажон, яхши, хушбўй атирингиздан танлаб беринг.

Сотувчи пештахтага терилган атирлар ичидан энг чиройлисини танлаб йигитга узатди. Харидор атирнинг қопқоғини очиб, ҳидлаб кўрди ва афтини буриштириб деди:

— Опажон, бу атирнинг мутлақо ҳиди йўқ-ку?

— Аввал пулини тўланг, ҳиди шунақа чиқадики, — деди сотувчи.

ДУРУСТ ТАНИШ

Таниқли адабиётшунос олим Тўхтасин Жалолов Тошкентдан Андижонга келиб, эски шаҳардаги темирчилик растаси ёнида жойлашган ҳаммомга тушибди. Ҳаммом ўта иссиқ бўлганидан домлани элитиб қўйибди. Ҳаммом ходимлари домланинг юзига совуқ сув сепиб, баданларини уқалаб, аранг ўзига келтиришибди. Тўхтасин ака кўзларини очгач, аста сўрашибди:

— Домла, қаердан бўласиз?

— Асли шаҳрихонликман, — дебди домла. — Тошкентда истиқомат қиламан. Андижонда дўстларим кўп, шуларни кўрай деб келгандим...

— Ўша дўстларингизни айтинг, телефон қиламиз, сизни олиб кетишади, — дейишибди ҳаммом ходимлари.

— Профессор Ғанижон Абдуллаевни танийсизларми? — сўрабди домла.

— Йўқ, у кишини танимаймиз, бошқасини айтинг.

— Улфат, Амонуллахон Валихонов деган шоирларни балки танирсизлар? Уларни шаҳарда ҳамма билади?

— Йўқ, танимаймиз, бошқа дурустроқ танишингиз йўқми? — ажабланишибди ходимлар.

— Маҳмуд Қодиров деган дўстим бор...

— Самоварчи Маҳмуд акамми?

— Худди ўша, — хурсанд бўлиб кетибди Тўхтасин ака.

— Э, бормисиз домла, шундоқ танишингиз туриб, қаердаги одамларни айтасиз-а, — дейишган экан ҳаммомчилар.

ПИЁЗ УЙ

Ҳажвчи-ёзувчи Тўхтасин Ашуров билан йўлда гурунглашиб кетаётган эдик, ҳамроҳим бир ҳашаматли уй олдида тўхтаб, кутилмаганда мендан сўраб қолди:

— Шу уй қурилишида нима кўп кетган, биласизми?

— Ғишт, — дедим ўйлаб ўтирмай.

— Йўқ.

— Ёғоч.

— Йўқ, пиёз кўп кетган. Уйнинг эгаси эски шаҳардаги сомсахонада ишлайди.

УЙДАГИ ҚОШ

Қаламкаш дўстларим Низомжон Умаров (Собир Абдулланинг жияни) ва Маъмуржон Болтабоевлар билан тушлик пайти деҳқон бозорига кириб бораётган эдик, ўзи етиштирган кўкатларни сотаётган аёл бизларга юзланиб деди:

— Келинглар, кўкат олинглар, яхши ўсма ҳам бор.

— Ўсмани бошимизга урамизми? — деди Маъмуржон.

— Бошингизга эмас, уйдаги қошингизга урасиз, — қувноқлик билан жавоб берди аёл.

МУНОСИБ ЖАВОБ

1995 йили устоз Саид Аҳмад етмиш беш ёшга тўлиши муносабати билан дўст ва шогирдлари Ҳамид Ғулом, Эркин Воҳидов, Ўткир Ҳошимов, Неъмат Аминовлар ҳамроҳлигида Андижонга келишади. Бобур номидаги вилоят мусиқали драма ва комедия театри биносида адабиёт мухлислари билан учрашув бўлади. Учрашув охирида бир мухлисдан Саид Аҳмад акага ёзма савол тушади:

— Устоз, сиз тошкентликсиз, Саида Зуннунова андижонлик. Бир-бирингизни қандай топгансизлар?

Саид Аҳмад ака саволни бутун залга эшиттириб ўқийди ва жавоб қайтаради:

— Бу саволни бориб дадангга бер. Даданг ойингни қандай топган бўлса, мен ҳам Саидахонни шундай топганман...

Зал кулгидан ларзага келади.

Ориф ТЎХТАШ

ОГОҲЛАНТИРИШ

"Оҳугинам" деб шеърлар
ёзаётган шоирларга

"О, кўзлари шаҳлогинам!"
...Алламбало демиш яна.
Бунақанги мақтовлари
Бизлар учун эмиш яна.

Тушунмадик шоирларнинг
Ёзаётган шеърларига.
Ё уларнинг хотинлари
Кўнгилсизми эрларига?..

Чарос дейди, хумор дейди,
Тинмай мақтар кўзимизни.
Шаҳарларда яшашади,
Кўришмаган бир бор бизни.

Қуруқ шеърлар бизга ёқмас,
Кўтармаймиз ҳазилини.
Яна шундай шеър эшитсак,
Нақ олади таъзирини!

Қочса, топиб келтирамиз,
Бекинса ҳам ер тагига.
...Билиб қўйсин!
Ушбу мактуб —
Оҳуларнинг эркагидан!

Ўзбекистон РеспубликасиТашқи иқтисодий фаолият Миллий Банки ва Ўзбекистон Тасвирий санъат галереяси жамоаси Ўзбекистон халқ рассоми, академик

Раҳим АҲМЕДОВнинг

вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва яқинларига чуқур таъзия билдиради.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси шоир Мирзо Кенжабекка падари бузруквори

ТЎЙЧИБОЙ отанинг

вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор қилади.

Тошкент шаҳар Шайхонтоҳур туманидаги 141-мактаб томонидан 2004 йил 11 синфни тамомлаган Ҳикматов Дилшод Фатхуллаевич номига берилган O'R-A 1706378 рақамли ўрта маълумот тўғрисидаги шаҳодотнома йўқолганлиги сабабли бекор қилинади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 233-52-91
Котибият — 233-81-52
Электрон манзилимиз: uzasziyoli@list.ru
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 236-56-50
Санъат бўлими: 236-56-48
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 236-58-55
Назм ва наср бўлими: 233-81-52

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Таҳририятга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи — Иқбол ҚЎШШАЕВА
Саҳифаловчи — Байрамали МУҚИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 22.00.

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 0283-рақам билан рўйхатга олинган. А — 4114. Буюртма Г — 648. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 7 8

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН